

Żygadło, Andrzej

Walka stronnictwa niepodległościowego i unijnego o charakter związku ustrojowego Norwegii z Danią w pierwszej połowie XVI wieku

Czasy Nowożytne 4, 37-75

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Żygadło

(Toruń)

Walka stronnictwa niepodległościowego i unijnego o charakter związku ustrojowego Norwegii z Danią w I poł. XVI wieku

Zadaniem niniejszego artykułu jest przedstawienie wydarzeń rozgrywających się w Norwegii w pierwszej połowie XVI wieku, które doprowadziły w rezultacie do utraty suwerenności tego państwa. Podstawowymi źródłami, które wykorzystałem przy opracowaniu tego tematu są listy zawarte w *Diplomatarium Norwegicum*¹, *Norges Rigs Registranter*², oraz w *Norske middelalderdokumenter*³. Cennym uzupełnieniem powyższych materiałów jest również monografia C. Paludan-Müllera *Grevens Feide*⁴, w której autor przytacza wiele listów dotyczących bezpośrednio omawianego problemu.

W okresie wojny hrabskiej (1533–1536) Norwegia znajdowała się od przeszło 150 lat w zależności od Danii. Oba te państwa połączył Olaf, syn króla norweskiego Haakona VI Magnussona i córki króla Danii Waldemara IV Atterdaga, Małgorzaty. Po śmierci dziada w 1375 roku objął on rządy w Danii, a gdy zmarł jego ojciec w 1380 roku, również w Norwegii. W Danii, po śmierci syna, władzę przejęła Małgorzata, która w 1397 roku w Kalmarze doprowadziła do unii trzech państw skandynawskich: Danii, Norwegii i Szwecji⁵. Następca Małgorzaty, Eryk Pomorski, został już w 1439 roku zdetronizowany w Danii i Szwecji, a w roku 1440 również

1. *Diplomatarium Norwegicum*, t. XI/2, Christiania 1884; t. XII/1, Christiania 1886; t. XVI/2, Christiania 1903; t. XXI, Bergen 1972; XXII/2, Oslo 1992.

2. *Norges Rigs Registranter*, t. I, Christiania 1861.

3. *Norske middelalderdokumenter*, Bergen–Oslo 1973.

4. C. Paludan-Müller, *Grevens Feide*, t. 1–II, Kopenhaga 1853.

5. Z. H. Nowak, *Współpraca polityczna państw unii polsko-litewskiej i unii kalmarskiej w latach 1411–1425*, Toruń 1996, s. 14–19.

w Norwegii. Kolejnym królem unii i zarazem ostatnim został Krzysztof Bawarski. W 1448 roku w Danii królem wybrano Chrystiana I, zaś w Szwecji Karola Knutssona Bonde. Obaj ci władcy zaczęli konkurować o wolny tron najsłabszego z państw skandynawskich, Norwegii. Karol Knutsson Bonde uprzedził Chrystiana I i koronował się w Nidaros (obecnie Trondheim) już w 1449 roku. Nie udało mu się jednak utrzymać tronu, gdyż silniejsza w tym czasie Dania zmusiła go do rezygnacji. Chrystian I koronował się na króla Norwegii w 1450 roku i od tego czasu kolejni królowie Danii stawali się jednocześnie władcami tego państwa⁶.

Po koronacji Chrystiana I w Trondheim oba państwa, Dania i Norwegia, podpisały układ ustanawiający między nimi unię personalną. Dokument ten z 29 VIII 1450 roku zakładał, że oba państwa mają się zjednoczyć i winny pozostać w przyjaźni i braterskiej miłości. Żadne z tych państw nie będzie dominowało nad drugim i rządzone będzie przez swoich obywateli, zgodnie z ich własnymi prawami (art. 1). Każde państwo ma pozostać przy swoich prawach, wolnościach i przywilejach, zarówno starych jak i nowych (art. 2). Oba państwa mają mieć jednego pana i króla na wieczne czasy (art. 3). Rady obu państw mają pozostawać w zgodzie i w wypadku śmierci króla spotkać się w Halmstad, gdzie z ich udziałem odbędzie się elekcja jednego z synów zmarłego władcy (art. 5)⁷. Bardzo szybko po tym wydarzeniu, Norwegia stała się miejscem emigracji wielu przedstawicieli rodów szlacheckich z południowej Danii i Szlezwiku-Holsztynu, którzy mieli tutaj szanse politycznej kariery i awansu. Wynikało to z tego, że szlachta norweska została zdziesiątkowana epidemią „czarnej śmierci” w XIV wieku. Nic dziwnego więc, że Duńczycy z czasem zdominowali Norwegów, zajmując najwyższe stanowiska kościelne i świeckie w tym kraju, nie wyłączając rady państwa, której rola spadła do minimum. Na 10 członków, którzy wchodziłi w jej skład, większość z nich była Duńczykami i to oni osiedleni na stałe w Norwegii występowali jako przedstawiciele tego kraju, identyfikując się ze swoją nową ojczyzną. Sama rada, ze względu na wielkość kraju i szeroki zakres obowiązków podzieliła się na dwie

6. A. Bereza-Jarociński, *Zarys dziejów Norwegii*, Warszawa 1991, s. 57–60.

7. *Unionstraktaten mellom Norge og Danmark, 29 VIII 1450*, [w:] *Norske middelalderdokumenter*, op. cit., s. 454n.

części – północną, z siedzibą w Bergen (nordafjelske), i południową z siedzibą w Oslo (sonnafjelske)⁸.

W kraju panowała jednak powszechna niechęć do unii. Między innymi bardzo niekorzystną dla Norwegów była umowa o pomocy na wypadek wojny. Prawdopodobieństwo, że to Norwegia musiałaby jej udzielić było zdecydowanie większe niż to, że mogłaby taką otrzymać⁹. Mimo wszystko jednak układ z 1450 roku gwarantował Norwegii pewną formę niezależności od Danii. Próby odzyskania przez Norwegów suwerenności w czasach Fryderyka I, zakończyły się niepowodzeniem. Rezultatem wojny hrabskiej (1533–1536) było całkowite podporządkowanie Norwegii Danii oraz likwidacja norweskiej rady państwa. Zajmijmy się przyczynami, które legły u podstaw utraty niepodległości i suwerenności Norwegii. Ich ustalenie wymaga ukazania całej złożoności sytuacji wewnętrznej w Norwegii i Danii oraz wzajemnych stosunków norwesko-duńskich.

Otóż najsilniejszą pozycję w słabym politycznie państwie norweskim w I poł. XVI wieku zajmował Kościół, który stał się też z czasem głównym opozycjonistą wobec integracyjnych planów władców Danii wobec Norwegii. Zdawali sobie z tego sprawę królowie duńscy. Chrystian II panujący w latach 1513–1523 i będący namiestnikiem Norwegii od 1506 roku chciał rozciągnąć swoje wpływy także na norweski kościół, poprzez kontrolę nowo mianowanych biskupów¹⁰. W roku 1510 arcybiskupem w Trondheim został kanclerz Chrystiana II Eryk Valkendorf, a w 1521 biskup Oslo został zmuszony do dymisji na rzecz Hansa Mule, człowieka króla i zarządcy twierdzy Akerhus. W 1508 roku z polecenia króla aresztowano biskupa Hamar, oskarżonego o uczestnictwo w buncie chłopskim. Chrystian II, już jako król systematycznie dążył do ograniczenia przywilejów kościoła. Jego poczynania doprowadziły nawet do tego, że jego dawny

8. Norwegia dzieliła się wtedy na dwa rejony administracyjne: Sonnafjelske i Nordafjelske rozdzielone pasmem górskim. Oba te słowa są nieprzetłumaczalne na język polski, w przybliżeniu można je jedynie określić jako – Nordafjelske – północna część Norwegii, ewentualnie rejon północny; – Sonnafjelske – południowa Norwegia, ewentualnie rejon południowy; umowną granicą między nimi było pasmo gór Dovre. R. Fladby, *Norsk Historisk Lexicon*, Oslo 1975, s. 236. 337.

9. S. Bagge, K. Mykland, *Norge i Dansketiden 1380–1814*, Bergen 1991, s. 16n.

10. W Norwegii istniały w tym czasie 4 biskupstwa: Oslo, Bergen, Hamar i Stavanger, oraz arcybiskupstwo w Nidaros.

sojusznik i protegowany arcybiskup Eryk Valkendorf opuścił Norwegię, by poskarżyć się papieżowi¹¹.

Tymczasem Chrystian II stracił ostatecznie swój tron w wyniku polityki systematycznego osłabiania pozycji szlachty duńskiej. W grudniu 1522 roku radcy Jutlandii zwołali zjazd w Viborgu, na którym sformułowano wiele zarzutów pod adresem króla i nawiązano rokowania z jego stryjem, księciem Szlezwiku-Holsztynu Fryderykiem. Wykorzystał on nadarzącą się okazję i w porozumieniu z radcami i szlachtą duńską wkroczył do Jutlandii na czele swoich wojsk¹². W kwietniu 1523 roku Chrystian II w obliczu panującej sytuacji opuścił Danię i pożeglował do Niderlandów pod opiekę swego szwagra, cesarza Karola V¹³.

Norwegia nie wzięła udziału w buncie przeciwko Chrystianowi II, gdyż miał on tam mimo wszystko silne poparcie w radzie państwa. Postanowiła ona w czasie wystąpienia szlachty duńskiej stanąć po stronie króla¹⁴. Sprawa ta stanowiła nielada problem dla Fryderyka I, który obawiał się, że państwo to będzie dążyć do zerwania więzi z Danią i co za tym idzie, do uzyskania niepodległości. Gdy więc zaproponowano mu koronę Danii, czując się również dziedzicem i królem Norwegii, zwrócił się do norweskiej rady państwa, by uznała wybór Duńczyków i zachowała panujący związek między obu państwami¹⁵.

Fryderyk I nie miał zbyt dużego poparcia w Norwegii. Jednym z nielicznych tamtejszych jego zwolenników był Henryk Krummedige, członek zarówno duńskiej jak i norweskiej rady państwa. Stracił on za rządów Chrystiana II znaczne dobra w Norwegii, co w sposób naturalny postawiło go po stronie nowego króla. W jego też sprawie działał na południu kraju, przekonując innych radców, by poparli Fryderyka I¹⁶. Henryk Krummedige zapoczątkował tym samym powstanie w norweskiej radzie państwa obozu unijnego, na czele którego z czasem stanął Wincent Lunge. Działania radców dążących do unii personalnej z Danią

11. S. Bagge, K. Mykland, op.cit., s. 74.

12. W. Czapliński, *Dzieje Danii nowożytnej 1500–1975*, Warszawa 1982, s. 27–33.

13. Chrystian II poślubił Elżbietę, siostrę Karola V w 1514 roku, Ibidem, s. 30.

14. C. Paludan-Müller, *Grevens Feide*, t. II, s. 3.

15. *Diplomatarium Norwegicum*, t. XII/1, nr 294, s. 264nn, list Fryderyka I do Norwegów z 9 lipca 1523 roku, Roskilde.

16. O. A. Johnsen, *Krummedige Henryk* [w:] *Nors Biografisk Leksikon* (dalej NBL), t. VIII, Kristiania 1938, s. 100–102, C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 4.

spowodowały wykształcenie się przeciwstawnej linii politycznej, jaką stał się obóz niepodległościowy. Na jego głównego przywódcę wysunął się z czasem arcybiskup Trondheim, Olaf Engelbrektsson. Cele i założenia obu tych stronnictw nie zostały od razu jasno sprecyzowane. Wykształcały się one w okresie dziesięcioletniego panowania Fryderyka I wraz z umacnianiem się pozycji obu ich czołowych przedstawicieli, Wincentego Lunge i Olafa Engelbrektssona w norweskiej radzie państwa. Zajmijmy się więc wydarzeniami, które miały miejsce w tym czasie.

Na początku 1523 roku zmarł w Rzymie norweski arcybiskup Eryk Valkendorf. Gdy wiadomość o tym dotarła do Trondheim, w maju zebrała się kapituła, która na jego następcę wybrała Olafa Engelbrektssona. Od roku 1515 był on dziekanem w kapitule Trondheim. Wybór ten od początku zapowiadał konflikt między nim a nowym królem, gdyż Engelbrektsson był zagorzałym zwolennikiem Chrystiana II. Mianowany 30 maja 1523 roku arcybiskupem wyruszył zaraz potem w podróż do Rzymu, by uzyskać tam papieskie potwierdzenie tego wyboru. W drodze zatrzymał się jednak u wygnanego króla w Niderlandach. Tam też w Mecheln Engelbrektsson złożył mu przysięgę wierności, oraz zapewnił, że będzie popierał jego sprawę w Norwegii¹⁷. Po powrocie z Rzymu zastał stosunki w Norwegii zmienione tak bardzo, że uznał za słuszne złożyć podobną przysięgę również Fryderykowi I. W ten sposób, czołowa postać norweskiej rady państwa zajęła bardzo niepewne stanowisko wobec dwóch ludzi, którzy walczyli o norweską koronę¹⁸.

Pod nieobecność Olafa Engelbraktssona przybył do Norwegii duński szlachcic, Wincent Lunge (1486/87–1536), który bardzo szybko zdobył sobie znaczną pozycję w kraju. Wincent, syn Wincentego Dyre, do panieńskiego nazwiska matki, Krystyny Lunge, powrócił tutaj przebywając już w Norwegii. Studiował we Francji i Rostoku, gdzie zdobył tytuły doktora filozofii i obojga praw, zarówno kościelnego, jak i świeckiego. W 1521 roku mianowano go profesorem prawa na uniwersytecie w Kopenhadze, gdzie później został także rektorem. Jako zwolennik Chrystiana II otrzymał w zarząd w 1522 roku zamek w Krogen¹⁹. Po ucieczce

17. A. Bergsgaard, *Olav Engelbrektsson* [w:] NBL, t.X, Kristiania 1949, s. 361.

18. C. Paludan-Müller, op.cit., t.II, s. 4n; H. Koht, *Olav Engelbrektsson og sjolvstende tapet*, Oslo 1951, s. 39.

króla, bez oporu jednak poddał zamek i przyłączył się do stronnictwa księcia Fryderyka. W 1523 roku, już jako członek duńskiej rady państwa, na polecenie Fryderyka I został wysłany do Norwegii. Miał tam wziąć udział w zjeździe radców z północnej części kraju, w sprawie elekcji nowego króla. Kwestia wyjazdu związana była również z jego prywatnymi sprawami. We wrześniu 1523 roku poślubił Małgorzatę, córkę ochmistrza Norwegii Nielsa Henrikssona Gyldenlove. Warto tu dodać, że było to wtedy najważniejsze świeckie stanowisko w tym państwie. Po ślubie z Małgorzatą Wincent Lunge został wyznaczony przez swojego teścia na prawnego opiekuna rodu w wypadku jego śmierci. Dawało to Wincentemu bardzo uprzywilejowaną pozycję w rodzinie Gyldenlove, a z czasem także wpływy na wewnętrzną politykę państwa²⁰.

W początkach XVI wieku Duńczycy mieli dwa poważne powody, by wiązać się ze szlacheckimi rodami Norwegii. Po pierwsze, otrzymywali wtedy takie same prawa w państwie jak rodzimi mieszkańcy, po drugie zaś, król w takich przypadkach nadawał im w Norwegii lenna. Wincent Lunge porzucił więc Danię, by poważnie zaangażować się w wewnętrzne sprawy Norwegii.

Okazja do wypełnienia woli króla, w związku z jego elekcją, nadarzyła się sama. Bergenhus, najważniejsza twierdza w północno-zachodniej Norwegii, za czasów Chrystiana II, była w rękach jego zaufanego człowieka Jorgena Hansena. Po ucieczce króla także i on udał się do Niderlandów. Twierdzę pozostawił w rękach Hansa Knudsena, diakona i kanonika kapituły w Bergen, z zapewnieniem, że powróci wkrótce z pomocą²¹. W początkach sierpnia 1523 roku Fryderyk I, będący sprzymierzeńcem Lubeki w walce z Chrystianem II, wysłał list do Hanzeatów w ich kantorze w Bergen. Podawał w nim do wiadomości, że wybrał Wincentego Lunge na nowego zarządcę Bergenhus oraz prosił ich, by dopomogli mu w przejęciu tej twierdzy²². Hanzeaci dostosowali się do tej prośby i zagrozili otwarcie, że jeżeli zamek pozostanie w rękach Knudsena, rozpoczną działania

19. Zamek Krogen, obecnie Helsingor, znajduje się w północnej części Zelandii.

20. S. Steen, *Lunge Vincent* [w:] NBL, t. VIII, Kristiania 1938, s. 53 In.

21. Ibidem, t. II, s. 6.

22. J. Schreiner, *Hanseatene og Norge i det 16 Aarhundre*, Oslo 1941, s. 65n.

zaczepne. Obawiając się, że wypełnią oni swą groźbę, biskup Olaf z Bergen, biskup Hoskuld ze Stavanger i ochmistrz państwa, Niels Henriksen Gyldenlove, rozpoczęli negocjacje z dowódcą Bergenhus. Przed ich zakończeniem, w grudniu 1523 roku, kiedy ustalono już, że Knudsen przekaze im zamek, Niels Henriksen zmarł. W tej sytuacji obaj biskupi wybrali Wincentego Lunge na nowego zwierzchnika Bergenhus, pod warunkiem, że utrzyma on twierdzę dla norweskiej korony, zanim nowy król nie zostanie oficjalnie uznany²³. Niestety z dostępnych źródeł nie wynika, czy wiedzieli oni o liście Fryderyka I do Hanzeatów, i czy wyborem Wincentego Lunge świadomie, czy też nieświadomie poparli decyzję króla. W ten sposób Wincent Lunge z racji zajmowanego urzędu stał się czołową postacią w państwie. Nie tylko był zwierzchnikiem najważniejszej twierdzy w Norwegii, ale także przez przynależność do jednego z ważniejszych rodów tego państwa został włączony do norweskiej rady państwa²⁴. Ugruntowało to jego pozycję w momencie, gdy Olaf Engelbrektsson powracał z Rzymu, by zająć należne mu miejsce w radzie.

W okresie, kiedy Wincent Lunge osiągnął tak znaczna pozycję w Norwegii, rozpoczął się jego spór z Henrykiem Krummedige. Obaj należeli do stronnictwa unijnego, lecz poróżniła ich sprawa przyszłości państwa norweskiego. Henryk Krummedige zaczął dążyć do tego, by Norwegia stała się państwem dziedzicznym królów duńskich²⁵. Wincent Lunge, mimo faktu, że był przecież rodowitym Duńczykiem, nie chciał podporządkowania norweskiej rady państwa radzie duńskiej. Kierował się on raczej ku zależności obu państw na równych prawach i dążył do zabezpieczenia wolności Norwegii w norweskiej konstytucji²⁶. Polityka unii personalnej znalazła poparcie także u innych radców²⁷. Zebrali się oni w Bergen w sierpniu 1524 roku. Na spotkaniu tym wypowiedziano oficjalnie wierność Chrystianowi II i wybrano Fryderyka I na króla Norwegii, jak również

23. C. Paludan-Müller, t. II, s. 6n.

24. A. Kersten, *Historia Szwecji*, Warszawa 1973, s. 146.

25. Henryk Krummedige w wyniku tego konfliktu został usunięty z rady państwa, zmarł w 1530 roku w swoim zamku Mogenstrup, w okolicach Malmö, O. A. Johnsen, *Krummedige Henryk* [w:] NBL, t. VIII, op. cit., s. 100–102.

26. A. Bereza-Jarociński, op.cit., s. 65.

27. Z pewnością należał do nich Eryk Ugerup, Duńczyk przebywający w Norwegii od dzieciństwa, który w 1524 roku wszedł w skład norweskiej rady państwa. Thiset, *Urup (Ugerup) Erik* [w:] Dansk Biografisk Lexikon (dalej DBL), t. XVIII, Kopenhaga 1904, s. 117.

przygotowano projekt konstytucji, w której Norwegia miała zajmować stanowisko równe Danii we wspólnym związku na zasadach monarchii elekcyjnej. Istniało jednak pytanie, czy Fryderyk I zaakceptuje te postanowienia, czy też będzie się upierał przy swych –jego zdaniem– dziedzicznych prawach do tronu norweskiego. Z projektem konstytucji wysłano do króla Wincentego Lunge. Do spotkania doszło w Ribe, w Jutlandii, gdzie rzeczywiście potrafił on przekonać Fryderyka I, by podpisał i potwierdził ten dokument w dniu 24 listopada 1524 roku²⁸.

Główny artykuł tego dokumentu stwierdzał, że król nie powinien być odtąd nazywany dziedzicem Norwegii. Zanki w tym państwie miały przejść w ręce norweskiej szlachty, zobowiązanej do zarządzania nimi w imieniu króla, a w wypadku jego śmierci w imieniu arcybiskupa i norweskiej rady państwa. Norwegia miała być odtąd państwem elekcyjnym, w którym rada państwa jeszcze za życia króla powinna wybrać kandydata na jego następcę. Mógł to być jeden z jego synów, bądź ktokolwiek inny, sam wybór jednak musiał być ostatecznie zaakceptowany przez króla²⁹.

W ten sposób Fryderyk I stał się oficjalnie królem Danii i Norwegii, choć wiązał oba te państwa jedynie swoją osobą. Z czasem, by umocnić swe wpływy w Norwegii, gdzie niewielu Duńczyków miało znaczącą pozycję i co za tym idzie wzmocnić stronnictwo unijne w norweskiej radzie państwa, doprowadził do obsadzenia głównych twierdz: Bergenhus, Baahus i Akerhus zaufanymi ludźmi³⁰. Zanim jednak do tego doszło, zgodnie z postanowieniami konstytucji przekazał Akerhus w ręce Norwega Olafa Galle, a Baahus jego bratu Gute Galle³¹.

Wincent Lunge otrzymał w nadanie Bergenhus jako lenno koronne w zamian za zobowiązanie, że będzie zarządzał twierdzą w interesie króla, a po jego śmierci

28. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 7n.

29. *Kong Frederik I s Norske Haandfestning* [w:] *Norske middelalderdokumenter*, op.cit., s. 495–501.

30. W 1528 roku zarządcą Baahus został Klaus Bille, od tego też roku wchodzący w skład norweskiej rady państwa, Mollerup, *Bille Claus* [w:] DBL, t. II, Kopenhaga 1888, s. 220–223; zarządcą Bergenhus został w 1529 roku po odsunięciu z tego stanowiska Wincentego Lunge, Eske Bille, *Thiset, Bille Eske* [w:] DBL, t. II, s. 224–229; w 1527 roku zarządcą Akerhus został Mogens Gyldenstjerne, *Norges Rigs Registranter*, t. I, op. cit., s. 11n.

31. A. Holmsen, *Norges Historie, Fra de eldste tider til eneveldets innforelse i 1660*, Oslo–Bergen 1961, s. 391n.

podporządkuje się norweskiej radzie państwa, tak jak zakładała to konstytucja. Ponadto został on również mianowany królewskim przedstawicielem w północnej Norwegii³². Nie na długo jednak. Już w 1525 roku Wincent Lunge stracił swoją uprzywilejowaną pozycję w państwie norweskim. Związane to było z jego pośrednim wystąpieniem przeciwko królowi Szwecji, Gustawowi Wazie. W 1524 roku członek kapituły w Vasteraas, Knut Mickelson i Peder Sunnanveder, najwybitniejszy doradca Stena Sture, po nieudanym buncie przeciwko królowi opuścili Szwecję, by szukać schronienia w Norwegii u arcybiskupa Trondheim. Spowodowało to naciski Gustawa Wazy na radę norweską i na samego Fryderyka I prowadzące do wydania uciekinierów w jego ręce³³. Arcybiskup nie chciał się temu podporządkować do czasu, gdy zarówno duński, jak i szwedzki władca zaatakowali przywileje, które kościół katolicki do tej pory posiadał w ich państwach³⁴. Olaf Engelbrektsson obawiając się, by nie uderzyło to także w kościół norweski zdecydował nie prowokować obu władców i doprowadził we wrześniu 1526 roku do wydania uciekinierów, których stracono w Szwecji w lutym następnego roku³⁵.

W sprawę tę zamieszany był także Wincent Lunge i jego teściowa, Ingerd Romer, którzy próbowali uchronić Pedera Sunnanvedera przed wydaniem go Gustawowi Wazie. O ile jednak w tym przypadku Fryderyk I nie wyciągnął wobec nich żadnych konsekwencji, inaczej stało się gdy stanęli oni po stronie samozwańca, który podawał się za Nielsa Sture³⁶. By wyjaśnić tę sprawę należy cofnąć się do czasów, gdy w Danii rządził jeszcze Chrystian II. W Szwecji w tym czasie jego zwierzchność była uznawana jedynie formalnie, a w rzeczywistości państwem tym zarządzał namiestnik Sten Sture. Chrystian II próbował siłą przywrócić tam swoją władzę. Jako pretekst wykorzystał konflikt między arcybiskupem Uppsali Gustawem Trolle a Stenem Sture. Król Danii poparł arcybiskupa i doprowadził w rezultacie do wojny, która wybuchła w 1517 roku. W jej wyniku Sten Sture zginął, a Chrystian II koronował się na króla Szwecji 4 listopada 1520 roku. Jego pełna

32. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 9.

33. M. Roberts, *The Early Vasas. A History of Sweden 1523–1611*, Cambridge 1968, s. 55–57.

34. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 10.

35. M. Roberts, op.cit., s. 57.

36. Ibidem, s. 57n.

brutalności polityka wewnętrzna, zakończona „krwawą łaźnią” w Sztokholmie w 1520 roku, kiedy to za rzekomą zdradę państwa ścięto wielu wybitnych przedstawicieli szlachty szwedzkiej, doprowadziła już w kolejnym roku do wybuchu powstania. Na jego czele stanął Gustaw Waza, późniejszy król Szwecji. Pojawienie się fałszywego syna Stena Sture doprowadziło do powstania pewnego zamieszania w państwie³⁷. Daljunkeren, bo tak go nazywano, próbował wywołać w prowincji Dalarna bunt przeciwko Gustawowi Wazie. Gdy mu się to nie udało uciekł do Norwegii, gdzie znalazł schronienie u Wincentego Lunge i jego teściowej. Uwierzyli mu oni, że jest synem Stena Sture i udzielili ze swej strony wszelkiej pomocy. O tym jak wielkie było ich zaufanie, świadczy fakt, że zaczęły się nawet rozmowy w sprawie ślubu Daljunkra z jedną z córek Ingerdy Romer³⁸.

W tym samym mniej więcej czasie Fryderyk I zaczął umacniać swe wpływy w Norwegii. Twierdzę Akerhus odebrano Olafowi Galle i przekazano duńskiemu oficerowi Mogensowi Gyldenstjerne³⁹. Było to sprzeczne z postanowieniami królewskiej konstytucji, jednak władza Fryderyka I okrzepła już na tyle, że mógł pozwolić sobie na pewne odstępstwa od swoich obietnic. Widząc jak mają się sprawy i obawiając się o swoje stanowisko Wincent Lunge pisał w liście z 26 czerwca 1527 roku do arcybiskupa Engelbrektssona, że jeżeli Duńczycy będą mu chcieli odebrać Bergenhus, stawi im zbrojny opór⁴⁰. Były to jednak tylko groźby. Lunge nie mógł długo opierać się królowi, zwłaszcza w sytuacji, gdy groziło to niebezpiecznymi powikłaniami w stosunkach między Danią i Norwegią a Szwecją. Ponawiane wciąż żądania Gustawa Wazy dotyczące Daljunkra były zbyt stanowcze, by można było je lekceważyć. Wincent Lunge i Ingerd Romer ustąpili w 1528 roku i ostatecznie wydali „Nielsa Sture”. Lunge próbował zorganizować jeszcze ucieczkę Daljunkra w drodze do Danii, dokąd go przewożono, jednak z częściowym powodzeniem. Aresztowano go bowiem ponownie w Rostoku, gdzie wykonano na nim wyrok śmierci jesienią 1528 roku, na wyraźne żądanie Gustawa Wazy⁴¹. Król Szwecji wymógł dodatkowo na Fryderyku I, by ukarał Wincentego

37. I. Anderssen, *Dzieje Szwecji*, Warszawa 1967, s. 100–111.

38. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 11.

39. Olaf Galle dostał w zamian lenno Soloer, *Norges Rigs Registranter*, op.cit., t. I, s. 11n, list Fryderyka I do Olafa Galle z Odense z 23 sierpnia 1527 roku.

40. List Wincentego Lunge do Olafa Engelbrektssona z 26 VI 1527 roku, podają za C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 11.

Lunge za jego postępowanie. W sierpniu 1528 roku z rozkazu króla Danii odebrano mu Bergenhus, dając w zamian lenna Jemtland i Sogn oraz dobra klasztoru Nonneseter. Na rezydencję przeznaczono mu Lungegaard, dwór leżący w okolicach Bergen⁴². Na jego stanowisko mianowano zięcia Henryka Krummedige, Eske Bille, który był do tego czasu zarządcą Hagenskov na Fionii⁴³. Wincent Lunge nie poddał się i jeszcze przez pewien czas dążył do odebrania Bergenhus. Jego starania pozostały bez rezultatu. Król miał widać jednak więcej zaufania do Eske Bille, który wspierał jego sprawę od samego początku, i który z czasem okazał się znakomitym administratorem. Jeszcze przed dotarciem Eske Bille do Bergen, gdzie miał objąć powierzone mu stanowisko, Wincent Lunge wdał się w otwartą walkę z arcybiskupem Olafem o utrzymanie czołowej pozycji w państwie. Wykorzystując fakt niełaski Lunge u króla, Engelbrektsson zajął część jego dóbr leżących w północnej Norwegii⁴⁴. Gdy 17 maja 1529 roku Eske Bille dotarł do Bergen⁴⁵, znalazł się w samym środku tego konfliktu, który ostatecznie zakończył się parę lat później⁴⁶.

Oslabienie pozycji Wincentego Lunge w norweskiej radzie państwa wiązało się w tym okresie z umocnieniem stanowiska stronnictwa niepodległościowego. Olaf Engelbrektsson zaczął zdobywać coraz większe poparcie dla swoich planów tak w gronie duchownych, jak i świeckich radców⁴⁷. Arcybiskup widział szansę na odzyskanie pełnej suwerenności w Chrystianie II, który mógłby być założycielem

41. *Norges Historie*, t. V, Oslo 1977, s. 393.

42. *Diplomatarium Norwegicum*, t. XXI, s. 569, list Fryderyka I do Wincentego Lunge nadający mu dobra kościoła Aarstad (Jemtland i Sogn ?) i klasztor Nonneseter; *Norges Rigs Registranter*, op.cit., t. I, s. 13.15n, listy Fryderyka I do Wincenta Lunge z 16 lipca i 17 października 1528 roku.

43. Fionia – jedna z wysp duńskich; *Diplomatarium Norwegicum*, t. XI/2, nr 507, s.562n, list Eske Bille do Henryka Krummedige z 28 grudnia 1528 roku, Hagenskov.

44. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 14.

45. Już 20 maja 1529 roku Wincent Lunge przekazał wszystkie sprawy związane z Bergenhus na ręce Eske Bille, *Norges Rigs Registranter*, op.cit., t. I, s. 21.

46. Konflikt zakończył się ostatecznie tragiczną śmiercią Wincenta Lunge, zamordowanego przez ludzi arcybiskupa Engelbrektsona, S. Steen, *Lunge Vincent* [w:] NBL, op. cit., s. 536n.

nowej, katolickiej dynastii norweskiej. Zaczął więc robić wszystko, by do tego doprowadzić.

Latem 1529 roku król Fryderyk I wysłał swojego syna, księcia Chrystiana, wraz z biskupem Styge Krumpenem, Henrykiem Krummedige, Otto Krumpenem i Knutem Gyldenstjerne do Norwegii, aby wyjaśnili tamtejsze sprawy i spory⁴⁸. Do Oslo dotarli oni 13 czerwca, gdzie odbył się zjazd, na którym spotkała się większość norweskich radców, w tym i Wincent Lunge. Książę Chrystian zażądał tam, aby złożono mu hołd jako dziedzicowi norweskiej korony. Trudno powiedzieć co chciał tym osiągnąć, gdyż jawnie występował w ten sposób przeciwko postanowieniom konstytucji swojego ojca. Trudno tu ustalić, czy postępowanie takie nakazał mu Fryderyk I, czy też może sam książę wystąpił tu z własną nie do końca przemyślaną inicjatywą. Oczywiście żadnego hołdu mu nie złożono i potwierdzono jedynie, że Norwegia jest państwem elekcyjnym i ma równe prawa wyboru króla jak Dania⁴⁹.

Arcybiskup Engelbrektsson nie pojawił się na zjeździe w Oslo. Trudno powiedzieć czym była spowodowana jego nieobecność. Wiadomo jednak, że na przełomie 1530 i 1531 roku odwiedzał go, a następnie biskupa Magnusa z Hamar, Henryk Lille, wysłannik króla Chrystiana II⁵⁰. Możliwe jest więc, że realizując swoje plany związane z Chrystianem II, nie chciał wtedy opuszczać Trondheim, gdzie czuł się wystarczająco bezpiecznie. Olaf Engelbrektsson nie pojawił się również na norwesko-duńskim zjeździe w Kopenhadze, który Fryderyk I zwołał na dzień św. Jana, czyli na 24 czerwca 1531 roku. Gdy więc biskup Hans Rev z Oslo, biskup Hoskuld ze Stavanger oraz inni radcy: Wincent Lunge, Niels Lykke, Eryk Ugerup i Eske Bille przybyli do Kopenhagi, arcybiskup i biskup z Hamar dalej prowadzili rozmowy z wysłannikami przeciwnika Fryderyka I, wygnanego króla Chrystiana II. Również tego lata przybył do Trondheim wspomniany już

47. Z pewnością byli wśród nich biskup Magnus z Hamar oraz radca Johan Krukow, którzy krótko potem otwarcie stanęli po stronie arcybiskupa; S. Meidell, *Krukow Johan* [w:] NBL, t. VIII, op. cit., s. 97–98; H. Blom Svendsen, *Lauritsson Magnus (Mogens)* [w:] NBL, t. IX, Oslo 1940, s. 40–41.

48. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 19.

49. O. A. Johnsen, *Chrystian III* [w:] NBL, t. II, Christiania 1925, s. 559n.

50. H. Koht, op.cit., s. 55–58.

wcześniej Gustaw Trolle, by omówić sprawy związane z możliwym powrotem Chrystiana II na tron norweski⁵¹.

Zwołany przez Fryderyka I zjazd w Kopenhadze w zasadzie się nie odbył. Sam król odwołał swój przyjazd tłumacząc się sprawami związanymi z bezpieczeństwem kraju. Ze względu jednak na zagrożenie jakie stanowiły negocjacje arcybiskupa i możliwość ataku Chrystiana II na Norwegię, jeden z przedstawicieli norweskich przybyłych do Kopenhagi, Eske Bille, postanowił osobiście udać się do króla. W sierpniu 1531 roku przybył on do Gottorp, gdzie zrelacjonował Fryderykowi I panującą w Norwegii sytuację. Król nakazał mu wrócić do Norwegii i w jego imieniu pertraktować z Engelbrektssonem. Gdy jednak Eske Bille próbował wypełnić to polecenie, okazało się, że jest już za późno. Po powrocie do Norwegii dowiedział się bowiem o wizycie Gustawa Trolle i jego rozmowach z arcybiskupem⁵².

Przebywającemu na wygnaniu Chrystianowi II udało się tymczasem uzyskać poparcie miast niderlandzkich i swojego szwagra, cesarza Karola V⁵³. Już 26 października 1531 roku wyruszył on wraz z flotą 23 okrętów, kierując się ku wybrzeżom Norwegii. Jego przybycie poprzedzały pogłoski, że prowadzi ze sobą armię liczącą od 15000 do 16000 żołnierzy. Prawda była jednak mniej budująca. Na pokładach okrętów było nie więcej niż 6000 do 7000 ludzi⁵⁴. Sam w sobie zastanawiający jest fakt, dlaczego Chrystian II wybrał na lądowanie wybrzeża Norwegii. Z pewnością wiedział już od Gustawa Trolle o poparciu, jakie ma wśród części radców norweskich, oraz o tym jakie plany ma wobec niego Olaf Engelbrektsson. Możliwe jest, że jego kandydatura jako założyciela nowej, norweskiej i czysto katolickiej dynastii była przedmiotem rozmów jakie prowadził arcybiskup Trondheim z przedstawicielami Chrystiana II, tuż przed jego przybyciem do Norwegii. Równie ważnym powodem mogło być to, że armia jaką dysponował Chrystian II nie sprostałaby wojskom Fryderyka I, tym bardziej w Danii, w której nie miał żadnego poparcia ze strony szlachty. Prawdopodobnie

51. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 22n.

52. Ibidem, t. II, s. 23.

53. W. Czaplński, op.cit., s. 32.

54. H. Koht, op.cit., s. 72.

liczył on więc, że po zajęciu Norwegii będzie w stanie wystawić większe siły do bezpośredniego ataku na Danię.

Chrystian II wylądował w południowej Norwegii 9 listopada 1531 roku, gdzie wkrótce po jego stronie opowiedzieli się biskup z Hamar Mogens, biskup ze Stavanger Hoskuld i część świeckich radców. Rada państwa zebrała się w dniach 26–29 listopada 1531 roku w Oslo, gdzie wypowiedziano posłuszeństwo Fryderykowi I i złożono hold Chrystianowi II, jako prawowitemu królowi Norwegii. Także 29 listopada w Trondheim podobny hold złożył arcybiskup na ręce Gustawa Trolle⁵⁵. Engelbretsson wykorzystując nadarzącą się okazję zajął dobra Wincenta Lunge i próbował przeciągnąć na swoją stronę Eske Bille. Gdy mu się to nie udało, wystąpił otwarcie przeciwko niemu i biskupowi Bergen Olufowi, który również pozostał wierny Fryderykowi I⁵⁶.

Gdy na północy kraju zaczęły się działania wojenne, do Oslo przybyli w maju 1532 roku czterej komisarze królewscy Fryderyka I. Byli to Knut i Mogens Gyldenstjerne, Niels Lykke i Reinhold von Heiderstorff. Ich zadaniem było możliwie pokojowe uspokojenie buntu w Norwegii i nawiązanie rozmów z Chrystianem II. Jeden z nich, Niels Lykke, otrzymał od króla także specjalne pełnomocnictwa do negocjacji z radcami północnej Norwegii⁵⁷. W negocjacjach tych wspierać miał go Wincent Lunge.

1 lipca 1532 roku Chrystian II zawarł w Oslo umowę z komisarzami królewskimi, na mocy której miał udać się do Danii, by tam ostatecznie ułożyć się ze swoim stryjem. W międzyczasie wszyscy jego zwolennicy mieli utrzymać swoje posiadłości i pozycje. Niezależnie zaś od przyszłego rozwoju wypadków

55. Oprócz arcybiskupa Engelbraktssona, biskupa Mogensa z Hamar i biskupa Hoskulda ze Stavanger po stronie Chrystiana II opowiedzieli się Anders Muus – dawny biskup Oslo oraz możni Gute Galle i Eryk Eriksen, *Ibidem*, s. 78–80; C. Paludan-Müller, *op.cit.*, t. II, s. 38n.

56. Wraz z Wincentym Lunge, Eske Bille i biskupem Bergen Olufem, po stronie Fryderyka I pozostali również Niels Lykke i Klaus Bille, C. Paludan-Müller, *op.cit.*, t. II, s. 24.

57. *Norges Rigs Registranter*, t. I, s. 33–35, pełnomocnictwo Fryderyka I dla Knuta Gyldenstjerne, Mogensa Gyldenstjerne, Reynholda van Heydersdorf z 28 kwietnia 1532 roku; list Fryderyka I do Nielsa Lykke z 1 maja 1532 roku; Niels Lykke był związany z Wincentym Lunge poprzez ród Gyldenlove. Ożenił się z jedną z córek Ingerd Romer, Eliną, C. Paludan-Müller, *op.cit.*, t. II, s. 56; O. A. Johnsen, *Lykke Niels* [w:] NBL, t. VIII, *op. cit.*, s. 545.

zapewniono im pełną amnestię i przebaczenie⁵⁸. Po ugodzie w Oslo, Knut Gyldenstjerne wyruszył z Chrystianem II do Kopenhagi. Tam mimo gwarancji bezpieczeństwa aresztowano i uwięziono króla w zamku Sonderborg, w którym przebywał aż do śmierci w 1559 roku⁵⁹. Z chwilą usunięcia niebezpieczeństwa, jakim była groźba powrotu do władzy Chrystiana II, Fryderykowi I pozostało jedynie rozprawić się z opozycją w Norwegii, której przewodził arcybiskup Olaf Engelbrektsson.

7 lipca pozostali w Norwegii komisarze wysłali list do arcybiskupa i radców z północy, w którym przedstawili im postanowienia umowy z Oslo. Dodatkowo zawiadamiali, że wkrótce dotrze do nich Niels Lykke w celu zawarcia ostatecznego porozumienia⁶⁰.

Podróż Nielsa Lykke i towarzyszącego mu Wincentego Lunge odbywała się jednak bardzo powoli. Do Trondheim dotarli dopiero w pierwszych dniach września. Arcybiskup przebywał wtedy ciągle w Steinviksholmie, wobec czego Niels Lykke i Wincent Lunge wysłali do niego list datowany z 3 września, w którym pytali, czy zechce on uznać ponownie zwierzchnictwo Fryderyka I. Engelbrektsson opierał się temu, ale gdy doszły go wieści o losie Chrystiana II zaproponował osobiste spotkanie z komisarzem królewskim w klasztorze Helgeseters, w okolicach Trondheim. Szybko doszło tam do porozumienia, w którym arcybiskup ponownie przysiągł wierność Fryderykowi I oraz zapewnił, że wypłaci Wincentemu Lunge odszkodowanie za bezprawne zajęcie jego lenn. Termin spłaty rozłożono na dwa lata, w rzeczywistości jednak Lunge nigdy nie otrzymał całej sumy⁶¹.

Wkrótce potem do Trondheim dotarli dwaj inni komisarze królewscy, Klaus Bille i Truid Ulfstand, by wspomóc Nielsa Lykke w jego pertraktacjach z arcybiskupem. Mieli oni nowe pełnomocnictwa od Fryderyka I, mianowicie nie musieli już zważać, tak jak Niels Lykke, na postanowienia z Oslo z 1 lipca 1532

58. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 25n; *Norges Historie*, op.cit., t. V, s. 416–418.

59. Aresztowanie miało miejsce 25 lipca 1531 roku, O. A. Johnsen, Chrystian II [w:] NBL, t. II, Christiania 1925, s. 555.

60. List komisarzy królewskich do Olafa Engelbrektssona z 7 VII 1532 roku, Akerhus, podają za C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 26.

61. List Nielsa Lykke i Wincentego Lunge do Olafa Engelbrektssona z 3 IX 1532 roku, Trondheim, podają za C. Paludan-Müller, op. cit., t. II, s. 30.

roku, które po uwięzieniu Chrystiana II uznano za nieobowiązujące⁶². W tej sytuacji arcybiskup został zmuszony do zapłacenia swego rodzaju kary za wystąpienie przeciwko Fryderykowi I. 6 listopada 1532 roku Engelbrektsson zobowiązał się wobec komisarzy wypłacić królowi 15 000 grzywien duńskich w zamian za pełne przebaczenie jego win. Natychmiast też udzielono mu go w imieniu króla. Również tego samego dnia komisarze ogłosili list otwarty do chłopów z diecezji Trondheim, w którym nawoływali do posłuszeństwa wobec arcybiskupa i powrotu do stosunków panujących przed przybyciem Chrystiana II do Norwegii⁶³.

7 listopada 1532 roku miało miejsce spotkanie, na którym zebrali się radcy, którzy w swoim czasie złożyli hołd Chrystianowi II, mianowicie arcybiskup Engelbrektsson, dawny biskup Oslo, Anders Muus, biskup Mogens z Hamar i biskup Hans Rev – obecny biskup Oslo, oraz możni Gute Galle, Eryk Eriksen i Eryk Ugerup. Wypowiedzieli oni wierność Chrystianowi II i tego też dnia wydali oficjalny dokument zapewniający o pokoju między Danią i Norwegią. W akcie tym norweska rada państwa warunkowała związek między obu państwami równą ich pozycją i potwierdzeniem wszystkich wcześniejszych przywilejów na zasadzie unii personalnej. Ostateczne negocjacje odłożono do wspólnego norwesko-duńskiego zjazdu, który miał się odbyć w roku następnym. Truid Ulfstand i Klaus Bille powrócili z tym dokumentem do króla, do Gottorp. Fryderyk I uznał ten akt, jednak jego ratyfikacja miała się odbyć dopiero na zjeździe powszechnym w Nyborgu, w pierwszą niedzielę po Zielonych Świątkach w 1533 roku⁶⁴. Nigdy do tego nie doszło, gdyż 10 kwietnia 1533 roku Fryderyk I już nie żył. Pokrzyżowało to wszelkie niepodległościowe plany Norwegów, jakie wiązali oni z ratyfikacją traktatu z 7 listopada 1532 roku. Żywo odżyły one jednak, gdy w Danii, po śmierci Fryderyka I, wybuchła wojna domowa.

62. *Norges Rigs Registranter*, op.cit., t. I, s. 39, pełnomocnictwa Fryderyka I dla Hansa Rev, Truida Ulfstanda i Klause Bille z 6 sierpnia 1532 roku.

63. List otwarty komisarzy królewskich do ludu diecezji Trondheim z 6 XI 1532 roku, podają za C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 38.

64. Akt z 7 XI 1532 roku, Trondheim, podają za C. Paludan-Müller, op. cit., t. II, s. 38n.

Wraz ze śmiercią króla władza w Danii przeszła w ręce rady państwa. Postanowiła ona zwołać zjazd powszechny do Kopenhagi na 1 lipca 1533 roku, na którym miano zdecydować o wyborze nowego króla. Nie doszło do tego ze względu na fakt, iż rada rozbita była wewnętrznie na dwa obozy, katolików i protestantów. Zobowiązano się wprawdzie do wyboru jednego z synów zmarłego władcy, jednak radcy nie doszli do porozumienia, czy ma nim być gorliwy protestant, książę Chrystian, czy też katolik, książę Jan. W tej sytuacji ostateczną decyzję odłożono do kolejnego zjazdu, który miał się odbyć w roku następnym. W czasie bezkrólewia władzę w państwie sprawować miała rada państwa. Tymczasem wykorzystując niestabilną sytuację w Danii, w jej sprawy wewnętrzne wchodziła się Lubeka. Burmistrz tego miasta Jürgen Wullenwever wysunął jako kandydata do tronu duńskiego, Chrystiana II. Jednocześnie w imieniu uwięzionego władcy wysłał do Danii na czele zebranych wojsk, jego krewnego, hrabiego Krzysztofa Oldenburskiego. Armia Lubeki szybko zajęła Zelandię i Skonię, jednakże Jutlandia i Fionia stanęły po stronie księcia Chrystiana. Wojna rozgorzała na dobre, gdy Oldenburczyk uzyskał poparcie u księcia meklemburskiego, Albrechta i hrabiego fińskiego Johana von Hoya, a książę Chrystian u Gustawa Wazy. Konflikt ten, od udziału w nim hrabiów i książąt, nazwano wojną hrabską⁶⁵.

Miała ona także wpływ na Norwegię, pozostającą ciągle w bezpośredniej zależności od Danii. Formalnie po śmierci Fryderyka I władza przeszła tam w ręce norweskiej rady państwa, której czołową postacią wciąż był arcybiskup Trondheim, Olaf Engelbrektsson⁶⁶. Arcybiskup, jak i zresztą większość norweskiej rady państwa, nie zajął w sprawie elekcji jednoznacznego stanowiska. Jego wahanie nie było prawdopodobnie spowodowane wątpliwościami, który z synów królewskich, Jan czy Chrystian, powinien być wybrany na przyszłego króla. Jako arcybiskup kościoła katolickiego z pewnością nie wybrałby księcia Chrystiana, zdeklarowanego luteranina. Możliwe, że Olaf Engelbrektsson⁶⁶ chciał przedtem przewidzieć, jakie też korzyści może osiągnąć dla siebie i kraju z panującego w Danii zamieszania⁶⁷. Możliwe więc, że od początku widział w tym kolejną szansę

65. W. Czapliński, op.cit., s. 37–41.

66. S. Bagge, K. Mykland, op.cit., s. 78.

67. *Vaart Folks Historie*, t. IV, Oslo 1963, s. 213.

na odzyskanie suwerenności Norwegii, lub chociażby zachowania silnej pozycji kościoła katolickiego w państwie duńsko-norweskim. Musiał też brać pod uwagę fakt, że gdyby wybrano księcia Chrystiana, mogłoby to niekorzystnie wpłynąć na pozycję kościoła norweskiego w państwie, ze względu na to, iż popierałby on protestantów i reformację.

Olaf Engelbrektsson do końca nie wiedział w jaki sposób wykorzystać całą tę sytuację. Nie na wszystkich członków rady państwa mógł liczyć, gdyż część z nich stanowili Duńczycy, zwolennicy najmniej unii personalnej⁶⁸. Z dostępnych źródeł można wywnioskować, że jedynym przedstawicielem rady skłaniającym się w tamtym okresie ku luteranizmowi był Wincent Lunge, co stawiało go również w gronie przeciwników obozu niepodległościowego⁶⁹.

Duńczycy zdawali sobie sprawę z wahań arcybiskupa Norwegii, gdyż 25 kwietnia 1533 roku członkowie duńskiej rady państwa pochodzący z Zelandii i Skonii wysłali do niego list, w którym pisali, że zależy im na utrzymaniu zgody między obu państwami. Wzywali też Engelbrektssona do zwołania norweskiej rady państwa i szlachty, by wspólnie z wysłanymi do nich Duńczykami ustalić czas i miejsce duńsko-norweskiego zjazdu w Danii⁷⁰. Ostrożny ton tego listu wskazywał na obawy Duńczyków, którzy obawiali się, że Norwedzy spróbują wykorzystać nadarżającą się okazję, aby zerwać unię z Danią i przywrócić dawną niezależność Norwegii.

Arcybiskup po otrzymaniu tego listu wezwał norweską radę i przedstawicieli stanów norweskich na zjazd w Bud, w Romsdalen, którego datę wyznaczył na 15 sierpnia 1533 roku⁷¹. Zanim jednak do niego doszło, z Danii przybyło kolejne

68. Duńczykami byli Klaus Bille – zarządca Baahus, Mogens Gyldenstjerne – zarządca Akerhus i Eske Bille – zarządca Bergen. H. Koht, op. cit., s. 72; również kanclerz norweski Morten Krabbe wybrany jeszcze przez Fryderyka I w 1532 roku, był z pochodzenia Duńczykiem, H. J. Huitfeld – Kaas, Krabbe Morten, DBL, t. IX, Kopenhaga 1895, s. 394.

69. *Vaart Folks Historie*, op.cit., t. IV, s. 213.

70. *Aktstykker til Nordens Historie i Grevens Feide Tid*, Odense 1853, t. II, nr 3, s. 8–10, list Torbena Bille, Joachima Rünnow, Magnusa Goye, Tyge Krabbe do Olafa Engelbrektssona z 25 IV 1533 roku, Kopenhaga

71. List Olafa Engelbrektssona do Eske Bille z 11 VI 1533 roku, Trondheim, zawiadamiający o zjeździe w Bud, podaje za C. Paludan-Müller, op. cit., t. II, s. 46.

pismo od duńskiej rady państwa z 18 czerwca 1533 roku, w którym zaproszono norweskich radców do udziału w zjeździe w Kopenhadze w dniu św. Jana 1534 roku, w związku z elekcją nowego króla. Ponadto proszono w nim, by rada norweska pozostawiła Bergenhus i inne królewskie zamki i lenna w rękach ludzi, którzy dotąd je posiadali, aż do rozpatrzenia tej sprawy na zaplanowanym zjeździe. Uwaga ta dotyczyła poważnego problemu, który zaistniał w Norwegii po śmierci Fryderyka I. Otóż formalnie po śmierci króla, jego zamki i lenna powinny przejść w ręce norweskiej rady państwa. Jednak Duńczycy, w których posiadaniu się one znajdowały, widząc rozwój wydarzeń w Danii i samej Norwegii, nie wykazywali najmniejszej chęci ich oddania. Obawiali się, że mogłoby to znacznie wzmocnić pozycję zwolenników arcybiskupa Engelbrektssona. List zawierał ponadto aluzje, że zjazd w Norwegii nie był już potrzebny, i że wszystkie ważne sprawy państwowe rozpatrzone zostaną w Danii⁷². W rezultacie doprowadziło to jednak do tego, że arcybiskup jeszcze bardziej zaczął dążyć do zwołania zjazdu w Bud, aby wewnętrzne sprawy państwa norweskiego rozpatrzyć właśnie bez duńskiej ingerencji. Prawdopodobnie liczył również na to, że uda mu się skłonić pozostałych radców do poparcia planów stronnictwa niepodległościowego.

Sam zjazd nie zgromadził wielu ludzi. Co do niektórych radców nie ma pewności czy się pojawili, inni zaś wymówili się podając różne, nie zawsze prawdziwe powody. Termin zjazdu również nie był zbyt szczęśliwy, ze względu na zbliżające się właśnie żniwa. Wiemy na pewno, że nie przybyli biskup z Hamar, Mogens i biskup z Bergen, Olaf. Prawdopodobnie na spotkaniu byli obecni biskup ze Stavanger, a także Johan Krukow, Eryk Eriksen i dwaj inni nieznanymi z imienia radcy⁷³. Na pewno przybyli Wincent Lunge, Niels Lykke, Eryk Ugerup, biskup Oslo Hans Rev i Klaus Bille, występujący w charakterze specjalnego wysłannika duńskiej rady państwa⁷⁴. Ci ostatni forsowali program silniejszego powiązania

72. List Eske Bille do Olafa Engelbrektssona z 8 VII 1533 roku, Bergenhus, w którym powiadamia on arcybiskupa o tym, iż dostał list od duńskich radców z 18 VI 1533 roku, podaje za C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 47.

73. C. Paludan-Müller nie podaje nazwiska Eryka Eriksena, możliwe jednak, że chodzi tu o Eryka Eriksena Gyldenborn, norweskiego radcę, o którym wspomina *Norges Rigs Registranter*, op.cit., t. I, s. 11.

74. *Norges Historie*, t. V, s. 419.

Norwegii z Danią. Okazało się więc, że arcybiskup nie znalazł w czasie zjazdu poparcia dla swoich planów uniezależnienia Norwegii od Danii, jak również nie mógł przeprowadzić elekcji odpowiadającego mu kandydata na króla z powodu nieobecności części członków rady. Zdecydowano tam również, że norwescy radcy powinni znaleźć się w Kopenhadze w dniu św. Jana 1534 roku, by wziąć udział w elekcji w porozumieniu z duńską radą państwa. Do tego czasu rządy w państwie miała sprawować norweska rada państwa na czele z arcybiskupem Olafem Engelbrektssonem. Sprawę dóbr królewskich pozostawiono w zawieszeniu do momentu, aż nowy król przybędzie do Norwegii i potwierdzi wszystkie wcześniejsze przywileje i prawa dotyczące lenn i zamków. Do tego czasu miały one pozostać w gestii norweskiej rady państwa⁷⁵.

Na zjeździe w Odense w listopadzie 1533 roku, duńska rada państwa wydała list gwarantujący bezpieczeństwo norweskich radców, aby bez obaw mogli przybyć na zjazd w Kopenhadze⁷⁶. Gwarancje te z pewnością nie były na rękę dla arcybiskupa, gdyż rzeczywiście wizyta w Danii nie była w jego najbliższych planach. Stwierdził on, że dokument wystawiony w Odense nie jest prawomocny. Uzasadnił to brakiem pieczęci duńskich radców, którzy byli nieobecni na zjeździe, szczególnie Mogensa Gjo, Olafa Rasenkrandsa i Eryka Bonnersa⁷⁷. Faktem jest, iż należy pamiętać co stało się z Chrystianem II, którego mimo gwarancji uwięziono i osadzono w Sonderborgu, a przecież Engelbrektsson, jako zagorzały zwolennik suwerenności Norwegii stanowił ciągle zagrożenie dla Duńczyków. Pomimo więc tego, że w czerwcu 1534 roku uzyskano na liście gwarancyjnym brakujące podpisy, arcybiskup niechętnie wyruszył w podróż do Danii. Wraz z dwoma członkami norweskiej rady państwa, Nielsem Lykke i Johanem Krukowem, dotarł tylko do Bergen. Pod koniec czerwca 1534 roku wysłali stamtąd jednego z kanoników z Trondheim, by towarzyszył Eske Bille do Danii i zawiózł tam list do norweskiej i duńskiej rady państwa. Arcybiskup zawiadamiał w nim, że nie chce odkładać dłużej swojej podróży, lecz obawia się, że niestety nie zdąży na czas. Wobec tego przekazał

75. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 48–51.

76. C. Paludan-Müller, *Fire studier til Grevens Feide Historie*, [w:] *Annaler for Nordisk Oldkyndighed og historie*, Kopenhaga 1853, s. 33–34.

77. List Olafa Engelbrektssona do Eske Bille z 20 IV 1534 roku, Trondheim, podają za C. Paludan-Müller, *Grevens...*, op.cit., t. II, s. 52.

swoje pełnomocnictwa i dyrektywy dotyczące elekcji Eske Bille oraz duńskim radcom, biskupowi Ove Lunge i Mogensowi Gjo. Akt zaufania do Duńczyków w tak ważnej sprawie jak elekcja miał sprawić wrażenie, że Engelbretsson jest wciąż lojalny wobec Danii, i że zależy mu na przezwyciężeniu wszelkich trudności i problemów w jak najlepszy sposób. Dyrektywy, które arcybiskup przekazał swoim pełnomocnikom dotyczyły ziem, lenn, dochodów państwowych i innych równie ważnych spraw w okresie bezkrólewia. Główny punkt odnosił się jednak do samej elekcji. Występujący w imieniu arcybiskupa radcy mieli dążyć do wyboru „chrześcijańskiego”, to znaczy katolickiego króla⁷⁸.

Tego samego dnia, gdy list ten dotarł do Eske Bille, przekazał on Bergenhus w ręce Thorda Roeda, aby strzegł on zamku do jego powrotu, sam zaś na pokładzie okrętu wyruszył do Kopenhagi⁷⁹. W okresie tym Kopenhaga nie otworzyła jeszcze swego portu dla wojsk hrabiego Krzysztofa oldenburskiego, dlatego też flota lubecka blokowała jej redę. Eske Bille mimo protestów i zapewnień o swojej neutralności został potraktowany jako jeniec wojenny. Uwięziono go w Malmö, a następnie w Lubece, gdzie pozostał w zasadzie do końca wojny. Zwolniono go dopiero w listopadzie 1535 roku⁸⁰.

Innymi norweskimi radcami, którzy wyruszyli na zjazd w Kopenhadze byli Wincent Lunge i Klaus Bille. Również i oni nie dotarli do celu swojej podróży. Poruszali się drogą lądową w kierunku Skonii, gdzie dotarły wieści o ataku Lubeki i hrabiego Krzysztofa na Zelandię. W porozumieniu ze skońską radą i szlachtą uradzili, że wspólnie zorganizują obronę prowincji. Nie mogła ona trwać jednak długo, a z pewnością nie dłużej niż do poddania się Kopenhagi 24 lipca 1534 roku. Hrabia Krzysztof zajął Skonię, ale Wincentemu Lunge i Klausowi Bille udało się wyminąć jego oddziały⁸¹. Klaus Bille powrócił do Norwegii, zaś Wincent

78. *Diplomatarium Norwegicum*, op. cit., t. XVI/2, nr 567, s. 703n, list Olafa Engelbretssona, Johana Krukowa i Nielsa Lykke do duńskiej rady państwa z 23 czerwca 1534 roku, Bergen; nr 568, s. 705n, list Olfa Engelbretssona, Johana Krukowa i Nielsa Lykke z pełnomocnictwami na zjazd w Kopenhadze dla Eske Bille, Mogensa Gjo i Ove Bille z 23 czerwca 1534 roku, Bergen.

79. List powierzający zarząd w Bergenhus Thordowi Roedowi, Stigowi Bagge, Truelsowi i Nielsowi Iude pod nieobecność Eske Bille z 23 VI 1534 roku, podaje ją C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 53.

80. O. A. Johnsen, *Bille Eske*, t. I, s. 515.

81. C. Paludan-Müller, *Fire studier*, op.cit., s. 37.

Lunge udał się do swego starszego brata Ove Lunge, do Tirsbek. Będąc tam otrzymał list adresowany do arcybiskupa Olafa i innych norweskich radców od rady jutlandzkiej, w którym deklarowała ona swoje poparcie dla księcia Chrystiana. Jutlandczycy nakłaniali w nim Norwegów, by wspólnie z nimi stanęli po jego stronie⁸². Oczywiście nie tylko oni liczyli na uzyskanie wsparcia w Norwegii. 10 sierpnia 1534 roku w Lundzie Skończycy złożyli hold hrabiemu Krzysztofowi. Wkrótce potem zaś radcy z Zelandii i Skonii napisali do rady norweskiej, by nie odłączała się ona od Danii i przeszła na stronę hrabiego. Gdy żadna odpowiedź na tę propozycję nie nadeszła, sam Krzysztof oldenburski zwrócił się z tą samą propozycją do norweskiej rady państwa i arcybiskupa, wysyłając list ze zjazdu, który miał miejsce w Kopenhadze w listopadzie 1534 roku⁸³. Arcybiskup nie odpowiedział na te listy, ale przekazał to co zawierały innym radcom. W liście z 19 listopada 1534 roku radził jednak, by nie mieszać się w duńską wojnę i w spokoju czekać do czasu, gdy zbierze się cała rada państwa, która przeprowadzi oficjalną elekcję⁸⁴.

Rok 1534 kończył się jednak bez porozumienia, do którego nawoływał zjazd w Bud. Wojna hrabska wpłynęła znacznie na zmianę planów obu obozów w norweskiej radzie państwa. Rozszerzyło się stronnictwo unijne, w skład którego wchodził teraz Wincent Lunge, Morten Krabbe, Gute Galle, Eryk Ugerup, Klaus Bille i Eske Bille. Skłaniali się ku niemu również biskup Hans Rev z Oslo i biskup Mogens z Hamar. Dążąc do unii z państwem duńskim musieli opowiedzieć się po stronie jednego z potencjalnych kandydatów do tronu. Podobną decyzję musiał podjąć również Olaf Engelbrektsson wciąż opowiadający się za suwerennością Norwegii. U jego boku pozostali jedynie Niels Lykke i Johan Krukow. W samej radzie zaostrzyły się konflikty między zwolennikami obu stronnictw, podsycane dodatkowo osobista walką Olafa Engelbrektssona i Wincentego Lunge. Istotą ich sporu było poparcie, jakiego udzielał Wincent Lunge księciu Chrystianowi. Olaf

82. C. Paludan-Müller, *Grevens*, op.cit., t. II, s. 55.

83. *Diplomatarium Norwegicum*, t. XVI/2, op.cit., nr 569, s. 706, list Krzysztofa oldenburskiego do Olafa Engelbrektssona i norweskiej rady państwa z 19 listopada 1534 roku, Kopenhaga.

84. *Ibidem*, t. XVI/2, nr 570, s. 707–710, list Olafa Engelbrektssona i Nielsa Lykke do radców północnej Norwegii z 19 listopada 1534 roku, Steinviksholm.

Engelbrektsson zdecydowanie się temu sprzeciwiał, nie chcąc by na tronie norweskim zasiadł protestancki król.

W styczniu 1535 roku przybyli do Norwegii Ove Lunge i Iver Juel z listem od radców jutlandzkich, w którym nawoływali oni Norwegów do złożenia hołdu księciu Chrystianowi. Pisali w nim, że książę zbiera potężną armię, a Jutlandczycy udzielili mu pełnego poparcia. Prosilili też o zacieśnienie związku między obu państwami i wysłanie okrętów jako wsparcie dla księcia Chrystiana. List dotarł do Oslo, gdzie w lutym 1535 roku odbyło się spotkanie, na którym obecni byli trzej prałacy z południowej Norwegii oraz Gute Galle i Eryk Ugerup. Stwierdzili oni, że nie mogą dłużej zwlekać z przystąpieniem do wojny, która dotyczy również ich przyszłości. Łatwo było przewidzieć, że niedługo w ślady Jutlandczyków pójdzie cała rada państwa, ze względu na coraz silniejszą pozycję księcia Chrystiana. Norwescy radcy wciąż jeszcze nie mogli podjąć wiążącej decyzji. Powiadomili Ove Lunge i Ivera Juela, że nie mogą dać szybkiej odpowiedzi na prośbę odnośnie elekcji i hołdu księciu Chrystianowi, ale że mają nadzieję, iż niedługo odbędzie się w Norwegii powszechny zjazd rady państwa i szlachty. Obiecywali poparcie kandydatury księcia Chrystiana, uspokajając jednocześnie, że raczej nikt otwarcie w Norwegii nie stanie po stronie hrabiego Krzysztofa i Lubeki. Radcy wysłali także relację z tego spotkania Olafowi Engelbrektssonowi, prosząc go jednocześnie o zwołanie ogólnego zjazdu, na którym zostałyby poruszone ważne sprawy państwowe, w tym między innymi również sprawa elekcji. Bardziej namacalną konsekwencją spotkania w Oslo był rozkaz Eryka Ugerupa dotyczący wysłania dowódcy Akerhus, Eryka Gyldenstjerne wraz z podległymi mu okrętami na otwarte wody w pobliże Jutlandii w celu wsparcia wojsk księcia Chrystiana⁸⁵.

Wkrótce potem nadeszło do Norwegii pismo od samego księcia Chrystiana wysłane z Haderslev 15 lutego 1535 roku, w którym książę osobiście zaznajamiał norweską radę z panującą w Danii sytuacją. Zapoznawał ich ze stanem swojej armii i swoimi najbliższymi planami oraz zapowiadał osobisty przyjazd do

85. C. Paludan-Müller, *Grevens*, op.cit., t. II, s. 61–63; Eryk Gyldenstjerne zastąpił w 1532 roku w Akerhus Mogensa Gyldenstjerne, który został mianowany zarządcą twierdzy w Malmö, C. Paludan-Müller, *Grevens*, op. cit., t. I, s. 206.

Norwegii, gdzie obiecywał potwierdzić wszelkie wcześniejsze prawa i przywileje. Na koniec prosił jeszcze, by okręty z okolic Jutlandii dołączyły do jego floty⁸⁶.

Manewry okrętów norweskich doprowadziły w rezultacie do tego, że flota Lubeki i hrabiego Krzysztofa zaczęła otwarcie występować przeciwko flocie norweskiej. Nie było to niczym nowym, gdyż już od roku zajmowała ona norweskie statki, oraz nałożyła kontrybucję na miasto Sarpsborg⁸⁷.

W kwietniu 1535 roku przybył z Bergen do Oslo również Wincent Lunge wraz z uzbrojonymi okrętami dla księcia Chrystiana. Szybko doszedł do porozumienia z Erykiem Gyldenstjerne i zastąpił go w Akerhus, podczas gdy ten miał walczyć w Danii⁸⁸.

Ostateczną decyzję stronnictwa unijnego o poparciu kandydatury księcia Chrystiana przypieczętował list z 5 maja 1535 roku. Radcy z południowej Norwegii, spośród których większość stała po stronie unii, uznali w nim księcia Chrystiana za nowego króla Państwa norweskiego. Zastrzegli sobie jednak prawa do zachowania wszystkich przywilejów i statutów, które nadali im poprzedni królowie duńscy. Pod listem tym podpisali się Wincent Lunge, biskup Hans Rev z Oslo, kanclerz Morten Krabbe i biskup Mogens z Hamar. Inni, jak na przykład Gute Galle, Klaus Bille i Eryk Ugerup przyłączyli się do treści listu nieco później, nie ze względu na wahania, a z powodu ich nieobecności w tym czasie w Oslo⁸⁹.

Dużo mniejsze wpływy w tym okresie miał arcybiskup zepchnięty na ubocze energicznymi działaniami stronnictwa unijnego. Także i on dostał listy od radców jutlandzkich i od księcia Chrystiana, jednak pozostały one bez odpowiedzi. Zaniepokojony rozwojem sytuacji na południu państwa arcybiskup zdecydował się zwołać zjazd na 23 maja 1535 roku do Trondheim⁹⁰. Wezwania na zjazd rozesłano w marcu 1535 roku. W tym też czasie arcybiskup odpowiedział w końcu na ostatni list księcia Chrystiana. Wyrażał w nim żal, że niestety nie może go

86. *Aktstykker til*, op. cit., t. II, s. 58–60. list księcia Chrystiana do radców południowej Norwegii z 15 lutego 1535 roku. Haderslev.

87. C. Paludan-Müller, op.cit., t. II, s. 65.

88. *Ibidem*, t. II, s. 65.

89. *Aktstykker til*, op.cit., t. II, s. 77nn. list radców z południowej Norwegii do Księcia Chrystiana z 5 maja 1535 roku, Oslo.

90. List księcia Chrystiana do Nielsa Lykke z 16 II 1535 roku, podają za C. Paludan-Müller, op. cit., t. II, s. 67.

wesprzeć okrętami, a w sprawie elekcji i hołdu odsyłał do decyzji zjazdu powszechnego, który miał się wkrótce zebrać⁹¹. Jak okazało się w praktyce zebranie radców w Trondheim nie było wcale takie łatwe. Biskup Olaf z Bergen był chory, inni, jak na przykład biskup Hoskuld ze Stavanger, Johan Krukow, Klaus Bille wymówili się z różnych, nie zawsze prawdziwych powodów⁹². Nawet radcy z południowej Norwegii nie byli pewni, czy zdążą na czas ze względu na to, że w maju norweskie drogi były w zasadzie nieprzejezdne. Dlatego też poprosili oni w liście z 28 kwietnia 1535 roku o przełożenie terminu zjazdu na dzień św. Jana, czyli 24 czerwca i nie czekając nawet na odpowiedź arcybiskupa, wystosowali list do księcia Chrystiana z 5 maja 1535 roku, o którym już wcześniej była mowa.

Wszystkie te działania spowodowały wzrost napięcia wśród stronników Olafa Engelbrektssona. Zakończyły się one rezygnacją Johana Krukowa z dalszego popierania planów arcybiskupa⁹³. Bardziej skomplikowana okazała się sprawa Nielsa Lykke. Nawiązał on kontakt z księciem Chrystianem licząc, że dzięki przyjęciu wyznania luterańskiego uda mu się zalegalizować związek ze szwagierką, w którym był od 1532 roku. Olaf Engelbrektsson obawiając się, by sprawa ta nie obróciła się przeciw niemu nakazał swemu zaufanemu człowiekowi Krzysztofowi Trondsenowi pojmać Nielsa Lykke. Został on uwięziony w twierdzy Steinviksholm w końcu czerwca, lub na początku lipca 1535 roku⁹⁴.

Mimo całkowitego rozpadu stronnictwa niepodległościowego, Olaf Engelbrektsson nie zamierzał rezygnować ze swoich planów. W sierpniu 1535 roku wysłał Krzysztofa Trondsena do Oslo, gdzie spotkał się on z biskupem Hansem Rev, Mortenem Krabbe, Wincentym Lunge i Gute Galle. Arcybiskup wyjaśniał radcom za pośrednictwem Trondseny, że nie zdecydował się jeszcze, którego z kandydatów na króla ma poprzeć. Zaznaczał też, że woli aby elekcja nie była pochopna i przysłużyła się dla całego państwa. W odpowiedzi radcy stwierdzili, że oni już dokonali wyboru. Jako, że księciu Chrystianowi dopisywało szczęście

91. List Olafa Engelbrektssona do księcia Chrystiana z 14 III 1535 roku, Stainviksholm, podaję za C. Paludan-Müller, *Grevens*, op.cit., t. II, s. 66n.

92. *Vaart Folks Historie*, op.cit., t. IV, s. 214.

93. S. Meidell, *Krukow Johan* [w:] NBL, t. VIII, op. cit., s. 97n.

94. *Norges Historie*, t. V, s. 424; O. A. Johnsen, *Lykke Niels*, [w:] NBL, t. VIII, op. cit., s. 546; *Norges Rigs Registranter*, op. cit., t. I, s. 43n; list księcia Chrystiana do Nielsa Lykke z 27 maja 1535 roku; *Vaart Folks Historie*, op. cit., t. IV, s. 214.

wojenne i wkroczył on już ze swoją armią do Zelandii, arcybiskup powinien przyłączyć się do ich postanowień. Zaznaczali jednak, że księżę odłożył ogłoszenie dotyczące wolności kraju i utrzymania postanowień konstytucji swego ojca do czasu, gdy sam przybędzie do Norwegii na koronację.

Sprawozdanie Krzysztofa Trondsen'a o przebiegu spotkania w Oslo musiało wywrzeć na arcybiskupie duże wrażenie. W takiej sytuacji zdecydował się na prowadzenie podwójnej gry, tak by żadna ze stron nie wiedziała o jego prawdziwych zamierzeniach. 10 września 1535 roku napisał biskupowi Oslo i Wincentemu Lunge, że przyłącza się do wyboru radców z południa i uznaje księcia Chrystiana za swego pana i króla⁹⁵. Z listami o podobnej treści wysłał on kanonika z Trondheim, Jensa Olsena, do biskupów z Arhus i Roskilde w Danii oraz Mogensa Gjo, Pedera Lykke i Johana Friisa. Jens Olsen miał jednocześnie towarzyszyć Wincentemu Lunge w jego podróży z Oslo do Danii, której celem było przedstawienie księciu Chrystianowi decyzji Norwegów. Innym, mniej oficjalnym zadaniem kanonika z Trondheim było rozpowszechnienie w Danii wiadomości o stanowisku norweskiego arcybiskupa. Mimo tych poczynań księżę Chrystian nie otrzymał od Olafa Engelbrektssona żadnych bezpośrednich zapewnień i deklaracji, świadczących, że uznaje on go za swojego króla. Tak więc list z 5 maja 1535 roku, bez oficjalnego poparcia arcybiskupa i radców z północnej Norwegii, nie był listem elekcyjnym, lecz raczej jedynie listem poddańczym radców z południa.

W tej sytuacji księżę Chrystian wysłał Klause Bille do Engelbrektssona, by jak najszybciej uzyskać potwierdzenie pogłosek, które rozchodziły się po Danii. W podróży towarzyszyć mu mieli biskup Hans Rev i Wincent Lunge, którzy dołączyli do niego dopiero w Oslo⁹⁶.

Sytuacja uległa pewnej zmianie, gdy pojawił się nowy pretendent do tronu duńsko-norweskiego, palatyn Renu, Fryderyk. 23 listopada 1535 roku arcybiskup otrzymał listy od cesarza Karola V i palatyna Renu Fryderyka, w których zawarli oni swoje plany dotyczące Danii i Norwegii. Już wcześniej w maju najstarsza córka uwięzionego Chrystiana II, Dorota, zaręczyła się z Fryderykiem i trzy miesiące później wzięła z nim ślub. W ten sposób palatyn Renu mógł oficjalnie

95. *Aktstykker til*, op. cit., t. II, nr 64, s. 136n. list Olafa Engelbrektssona do biskupa Oslo Hansa Rev i Wincentego Lunge z 10 IX 1535 roku.

96. *Norges Historie*, op.cit., t. V, s. 427.

ubiegać się o tron duński. Znalazł on także poparcie u samego Karola V, który niechętnie odnosił się do księcia Chrystiana z powodu jego przejścia na luteranizm. Tak więc w listach do arcybiskupa, palatyn Fryderyk i Karol V prosili, by udzielił im wszelkiego możliwego wsparcia na drodze do zdobycia tronu duńsko-norweskiego⁹⁷. Dało to nową nadzieję Olafowi Engelbrektssonowi, że być może poparcie tej strony konfliktu pozwoli mu uniknąć protestanckiego króla na tronie Norwegii.

Klaus Bille dotarł do Oslo z początkiem grudnia 1535 roku. W drodze towarzyszył mu Eske Bille, którego zwolniono właśnie z więzienia w Lubece⁹⁸. Tutaj, jak już wspominałem, przyłączyli się do nich biskup Hans Rev i Wincent Lunge. 10 grudnia 1535 roku wszyscy razem wyruszyli do Trondheim. W drodze dołączył do nich jeszcze biskup Magnus z Hamar. Do Trondheim dotarli na Boże Narodzenie. Arcybiskup przyjął od początku ugodową postawę i zgadzał się na wszystkie żądania królewskiego wysłannika, które dotyczyły elekcji i wprowadzenia nowego podatku powszechnego. Było tak do 3 stycznia 1536 roku, kiedy to Olaf Engelbrektsson zwołał w tajemnicy chłopów z Trondelagen (obszar wokół fiordu Trondheim), radców i mieszczan z miasta na spotkanie w dworze arcybiskupim. Wyjaśnił tam zebrany, czego dotyczyły żądania przybyłych radców. Oskarżył ich jednocześnie o to, że samowolnie, wbrew prawu norweskiemu i starym zwyczajom złożyli hołd księciu Chrystianowi. Dodatkowo zaognił nastroje mówiąc o przygotowaniach do nałożenia nowego podatku powszechnego. Ostatnim jego posunięciem było przedstawienie planów cesarza Karola V wobec Norwegii. Zgromadzenie po krótkim wahaniu wyraziło poparcie dla arcybiskupa i aprobatę jego przyszłych zamierzeń⁹⁹. Dowódca wojsk Olafa Engelbrektssona, wspomniany już wcześniej Krzysztof Trondsen, otrzymał rozkaz uwięzienia przybyłych do Trondheim radców. Biskup Hans Rev, Wincent Lunge i Klaus Bille zostali zaatakowani w gospodzie, w której przebywali. Wincent Lunge został zamordowany, a pozostali uwięzieni w klasztorze Teutra, gdzie wkrótce dołączył do nich również Eske Bille¹⁰⁰.

97. Ibidem, t. V, s. 427n.

98. C. Paludan-Müller, *Fire studier*, op.cit., s. 54.

99. Krzysztof Trondsen występuje również pod nazwiskiem Rustung, *Norges Historie*, op.cit., t. V, s. 430.

100. C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 254. 256–258; *Norges Historie*, op.cit., t. V, s. 428–430

Wydarzenia te jasno już pokazały, że arcybiskup przystąpił do otwartego buntu wobec księcia Chrystiana. 7 stycznia 1536 roku w imieniu chłopów z Trondelagen ogłoszono list otwarty, w którym zawiadamiano władze i mieszczan w Bergen o przebiegu wydarzeń w Trondheim, oraz wezwano ich do przyłączenia się do walki o niepodległą Norwegię. W liście tym wspomniano również, że buntownicy mają pełne poparcie arcybiskupa Engelbrektssona, oraz o śmierci Wincentego Lunge i uwięzieniu radców. Zabójstwo Wincentego Lunge przedstawiono tu jako wyrok sądu¹⁰¹. Fakty przemawiają jednak za tym, że było to zwykłe morderstwo.

W okresie tym, korzystając z zamieszania jakie panowało w Trondheim, wydano również rozkaz zamordowania, więzionego w twierdzy Steinviksholm, Nielsa Lykke. Prawdopodobnie miało to miejsce tego samego dnia, kiedy zginął Wincent Lunge. W liście z 7 stycznia, wspomnianym wyżej, śmierć tę przedstawiono jako należną karę za herezję¹⁰². Arcybiskup za jednym zamachem pozbył się dwóch swoich wrogów, którzy do tej pory tak bardzo utrudniali mu życie.

Arcybiskupowi nie pozostało już nic innego, jak tylko zerwać wszelkie więzy między Danią i Norwegią, przejąć władzę w całym państwie i przekazać ją palatynowi Fryderykowi. W tym celu musiał przeciągnąć biskupów z Hamar i Stavanger na swoją stronę. Inni, ważniejsi członkowie rady, jak na przykład biskup Hans Rev z Oslo, Eske Bille i Klaus Bille znajdowali się w jego więzieniu. O resztę radców Olaf Engelbrektsson mógł się już nie martwić.

O biskupie ze Stavanger nie wiemy zbyt wiele. Nie odegrał on w zasadzie żadnej roli w rozgrywających się wydarzeniach, poza tym, że poparł politykę Engelbrektssona. Biskup Magnus z Hamar, którego zatrzymano w Trondheim 3 stycznia 1536 roku, również szybko stanął po stronie arcybiskupa.

Ważniejszą jednak od poparcia radców sprawą było przejęcie trzech głównych zamków Norwegii, mianowicie Bergenhus, Baahus i Akerhus. W Akerhus, twierdzy Oslo, dowódcą był Eryk Gyldenstjerne, który powrócił z Danii w tym samym mniej więcej czasie, kiedy Wincent Lunge wyruszył do Trondheim. Z jego strony

101. *Aktstykker til*, t. II, nr 102, s.206–209, list otwarty z 7 I 1536 roku.

102. *Ibidem*, t. II, s. 259; H. Koht, op. cit., s. 148.

arcybiskup mógł się spodziewać wyłącznie silnego oporu, gdyż był on zagorzałym zwolennikiem sprawy księcia Chrystiana. Zarządcy pozostałych zamków, a więc Eske Bille i Klaus Bille byli uwięzieni, trudno jednak było przewidzieć jak zachowają się ich ludzie i po czyjej staną stronie.

Szerokie poparcie chłopów dla sprawy Engelbrektssona stawiało Eryka Gyldenstjerne w ciężkim położeniu, gdyż nie mógł on liczyć na wsparcie innych radców. Tymczasem Engelbrektsson rozpoczął działania zaczepne. Jeszcze zimą 1536 roku wysłał jednego ze swoich oficerów, Einara Tielda, z oddziałem wojska w kierunku gór Dovre. Było to dobre strategicznie posunięcie, gdyż mógł on stąd zaatakować zarówno Bergen, jak i Oslo. Ostatecznie Einar Tield dotarł pod Akerhus i rozbił się obozem w okolicy dworu Kjolberg. Zamiast jednak zaatakować zamek i rozpocząć oblężenie, umocnił się na zajętych pozycjach. Warto tu przypomnieć, że Eryk Gyldenstjerne powrócił dopiero z wojny i jego żołnierze mieli z pewnością więcej doświadczenia, niż ludzie arcybiskupa. Dowódca Akerhus od początku zaczął prowadzić walkę podjazdową robiąc częste wypadki z zamku małymi oddziałami jazdy. Powodzenie tych akcji ośmieliło go do tego stopnia, że w marcu 1536 roku zaatakował bezpośrednio obóz wroga i rozbił jego siły zmuszając Einara Tielda do ucieczki. W ten sposób próba przejęcia Akerhus siłą zakończyła się kompletnym niepowodzeniem¹⁰³.

Pogłoski o wydarzeniach w Norwegii dotarły do księcia Chrystiana. Nie mógł on jednak podjąć w tym okresie żadnej czynnej akcji zbrojnej przeciwko arcybiskupowi, ani też wesprzeć swoich zwolenników, zajęty wojną w Danii. Przesłał im jedynie słowa zachęty do dalszej walki i nakaz utrzymania zamków za wszelką cenę. 22 lutego 1536 roku wysłał taki list do Baahus, gdzie pod nieobecność Klause Bille zarządzała jego żona, Elżbieta¹⁰⁴. W odpowiedzi obiecała ona księciu Chrystianowi, że będzie się starała utrzymać zamek, choć nie ma na to większej nadziei, o ile książę nie przyśle jej wsparcia, a arcybiskup zdecyduje się na bezpośredni atak. Gdy w marcu 1536 roku Einar Tield poniósł porażkę pod Akerhus, sprawa ataku na Baahus odwlokła się na czas nieokreślony. Arcybiskupowi zależało bardziej na Bergenhus. Także i tam dotarł list od księcia

103. C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 264nn.

104. *Norges Rigs Registranter*, t. I, s.48n, list księcia Chrystiana do Baahus z 22 lutego 1536 roku.

Chrystiana, w którym pisał on do Thorda Roeda, że powinien utrzymać zamek mimo tego, iż Eske Bille był uwięziony w Trondheim¹⁰⁵.

Atakiem na Bergenhus miał dowodzić Krzysztof Trondsen. Liczył on prawdopodobnie na zaskoczenie, ale Thord Roed w porę ostrzeżony przez Torkela Eriksena i księdza Pedera Gotfridsena zdążył przygotować się do obrony. Mieszczanie wystawili silne straże od południowej strony miasta i w Sverresborgu, sam zaś Roed spalił klasztor Munkelivs, by Trondsen nie znalazł tam ochrony i punktu wypadowego w kierunku miasta. Ten widząc, że atak z zaskoczenia nie może się już powieść, umocnił się w dworze Lungegaard i oczekiwał na dalszy rozwój wypadków. Mieszczanie obawiając się, że miasto w razie ataku może zostać zniszczone, zaczęli szukać możliwości porozumienia. Udało im się uzyskać od Thorda Roeda gwarancję bezpieczeństwa dla Trondsena, który miał przybyć do miasta na negocjacje. Jego żołnierze i okręty w czasie rozmów miały pozostać na zajmowanych pozycjach. Do pierwszego spotkania doszło 18 marca 1536 roku, jednak nie doszło na nim do porozumienia. Na kolejnym spotkaniu w dniu następnym, Thord Roed mimo gwarancji uwięził Krzysztofa Trondsena pod zarzutem, iż w czasie rozmów jego żołnierze zaatakowali północną część miasta. Czy był to tylko pretekst, czy atak ten rzeczywiście miał miejsce nie jesteśmy już w stanie ustalić.

Te dwa nieudane przedsięwzięcia, mianowicie przejęcie siłą Akerhus i Bergenhus, musiały wstrząsnąć arcybiskupem. Zrozumiał on, że jeżeli nie otrzyma posiłków z Niderlandów, żadna akcja zbrojna przy udziale jego własnych środków nie będzie już miała nawet najmniejszych szans powodzenia. W takiej sytuacji obawiając się odpowiedzialności za bunt, zwrócił się do swoich więźniów w klasztorze Teutra, szukając w nich pośredników do zawarcia ugody z księciem Chrystianem. Po uwolnieniu radców z dotychczasowego więzienia, sprowadził ich do Trondheim. 4 kwietnia doszło tam do podpisania umowy, w której biskup Hans Rev obiecał, że kiedy powróci do Oslo, nie będzie brał udziału w walce między ludźmi arcybiskupa a Erykiem Gyldenstjerne. Gdyby jednak został w nią wplątany, uda się do Baahus, lub też wróci do Trondheim. Dwa dni później podobną

105. List księcia Chrystiana do Thorda Roeda z 25 II 1536 roku, Gottorp, podają za C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 267n.

umowę podpisał Klaus Bille, w której obiecywał zapomnieć o wszystkim, co wydarzyło się w Trondheim, oraz zobowiązywał się do zarządzania Baahus w imieniu arcybiskupa i norweskiej rady państwa¹⁰⁶. Zobowiązanie takie podpisał również Eske Bille¹⁰⁷. 6 kwietnia 1536 roku Klaus Bille i Hans Rev otrzymali od arcybiskupa list otwarty, w którym wyjaśniał on, że jeżeli Chrystian przebaczy mu jego winy, Engelbrektsson będzie popierał jego elekcję i uzna go za norweskiego króla. Obiecywał w nim także, że tak szybko jak będzie to możliwe zwoła norweską radę państwa na zjazd powszechny, gdzie odbędzie się w końcu oficjalna elekcja księcia Chrystiana na króla Norwegii. Klaus Bille i Hans Rev zdeklarowali się ze swej strony, że będą robić co w ich mocy, aby zdobyć przychylność księcia dla arcybiskupa. Doszli także do porozumienia, że zjazd powinien odbyć się w Bergen w końcu lipca 1536 roku, gdzie wszystkie sporne sprawy zostaną ostatecznie rozstrzygnięte¹⁰⁸.

Z listem i zapewnieniami arcybiskupa Klaus Bille i Hans Rev wyruszyli na południe. 22 kwietnia 1536 roku dotarli do Oslo, gdzie ciągle trwały jeszcze walki między zwolennikami Olafa Engelbrektssona a Erykiem Gyldenstjerne. Tam też w porozumieniu z innymi radcami wydali list otwarty z 24 kwietnia 1536 roku, w którym zawiadamiali, że walki te muszą zostać zakończone. Jeśli zaś trwać będą nadal, potraktowane zostaną jako wojna prywatna¹⁰⁹. Wkrótce potem Klaus Bille wyruszył w podróż do Danii, gdzie przekazał Chrystianowi list arcybiskupa i relację z panującej w Norwegii sytuacji. Księżę wyraził zgodę na zjazd powszechny, którego termin ustalił na dzień św. Olafa, to jest na 29 lipca 1536 roku, oraz zagwarantował Engelbrektssonowi bezpieczny przejazd do Bergen. Mimo tego jednak stosunki między arcybiskupem a księciem Chrystianem były ciągle napięte.

106. List Klaus Bille z 6 IV 1536 roku, Trondheim, oraz list Hansa Rev z 4 IV 1536 roku, podają za C. Paludan-Müller, *Fire studier*, s.57.

107. *Diplomatarium Norwegicum*, t. XI/2, nr 634, s. 734n, list Eske Bille z 4 kwietnia 1536 roku, Trondheim.

108. *Aktstykker til*, t. II, nr 109, s. 257–259, list otwarty Olafa Engelbrektssona z 6 IV 1536 roku.

109. List otwarty z 24 IV 1536 roku, Oslo, podają za C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 275n.

Trzecim, który opuścił więzienie w klasztorze Teutra, był Eske Bille. Gdy Hans Rev i Klaus Bille wyruszyli w podróż do Oslo, on powrócił do swojej rodziny w Bergenhus. Uwolnił wtedy także Krzysztofa Trondsenę, co obiecał wcześniej uczynić w liście z 4 kwietnia 1536 roku¹¹⁰. Po zwolnieniu przebywał on przez pewien czas w Bergen, jednak w maju 1536 roku ukradkiem opuścił miasto i powrócił na służbę do arcybiskupa.

Po powrocie do Bergen Eske Bille udowodnił wkrótce, że wcale nie zamierza stosować się do wymuszonych w Trondheim obietnic. 8 maja 1536 roku wysłał list do arcybiskupa, w którym informował, że utrzyma swe lenna i zamek tylko i wyłącznie dla księcia Chrystiana, oraz że złoży mu wkrótce hołd jako swojemu królowi. W kolejnym liście z 9 maja pisał, że wysłał już pismo do Danii z relacją z całej sytuacji w Norwegii i poczynaniach Olafa Engelbrektssona. Proponował w nim także, by arcybiskup zaczął rzeczywiście dążyć do pokoju i ugody z przyszłym, nowym królem¹¹¹. Nie były to puste słowa. List do księcia Chrystiana rzeczywiście został wysłany, choć dopiero 18 maja 1536 roku. Eske Bille zapewniał w nim o swojej wiernej służbie i wyrażał chęć złożenia hołdu Chrystianowi w nadziei, że zechce on być jego „łaskawym panem”. Pisał tam także, powołując się na konstytucję Fryderyka I, że przekazuje swe dobra na ręce nowego króla, gdyby zaś ktoś próbował mu je odebrać, będzie ich bronił w jego imieniu¹¹². Wkrótce po wysłaniu listu do Danii, Eske Bille otrzymał odpowiedź z Trondheim. Arcybiskup i tym, razem nie zajął jednoznacznego stanowiska. Twierdził on, że zanim nie otrzyma odpowiedzi z Danii na swój list z 6 kwietnia 1536 roku, nie może podjąć żadnej wiążącej decyzji. Stanowisko arcybiskupa w tej sprawie w zasadzie tylko poparł biskup z Hamar. Inni radcy opowiadali się raczej za utrzymaniem zamków dla księcia Chrystiana i potwierdzeniem jego elekcji.

Ksiązę Chrystian odpowiedział na list Eske Bille 16 czerwca 1536 roku. W piśmie tym przekazywał on wszystkie dobra, należące wcześniej do Nielsa Lykke

110. *Diplomatarium Norwegicum*, op.cit., t. XI/2, nr 635, s. 735n, list Eske Bille, w którym zobowiązał się on do uwolnienia wszystkich ludzi Olafa Engelbrektssona przetrzymywanych w Bergen z 4 kwietnia 1536 roku, Trondheim

111. *Aktstykker til*, t. II, nr 115, s. 271–273; nr 116, s. 273–276, listy Eske Bille do Olafa Engelbrektssona z 8 i 9 V 1536 roku.

112. C. Paludan-Muller, *Grevens*, t. II, s. 463–467, załącznik VI, list Eske Bille do Chrystiana III z 18 maja 1536 roku, Bergenhus.

i Wincenta Lunge w jego zarząd¹¹³. W pewien sposób nominowało to Eske Bille na książęcego przedstawiciela w północnej Norwegii. Jednak wbrew pozorom Eske Bille nie był zadowolony z takiego obrotu sprawy, gdyż czyniło go to automatycznie śmiertelnym wrogiem arcybiskupa i tych wszystkich, którzy wcześniej w imieniu korony norweskiej skonfiskowali lenna Nielsa Lykke i Wincentego Lunge. Latem 1536 roku nie doszło jeszcze jednak do otwartego starcia z Olafem Engelbrektssonem. Możliwe, że obaj oczekiwali wtedy na przybycie książęcych wysłanników i duńskich radców na zjazd w Bergen. Nikt jednak z Danii nie przybył. Arcybiskup wykorzystał to natychmiast jako pretekst, by również nie pojawić się na zjeździe w Bergen. Wyruszył co prawda z Trondheim, ale już w liście z sierpnia 1536 roku pisał, że jeżeli nie przybyli książęcy pełnomocnicy, jego obecność będzie także zbędna¹¹⁴. W takiej sytuacji zjazd w Bergen nie mógł się odbyć i próba ugodowego porozumienia między arcybiskupem a księciem Chrystianem i tym razem całkowicie się nie powiodła. Dodatkowo Olaf Engelbrektsson nie otrzymawszy odpowiedzi na swój list z 6 kwietnia 1536 roku ponownie zwrócił się w kierunku palatyna Fryderyka.

W lipcu 1536 roku, po zajęciu Kopenhagi, książę Chrystian mógł się w końcu zająć rozwiązaniem konfliktu wewnątrznorweskiego. W sierpniu 1536 roku wysłał Jensa Spliida i Petera Pedersena wraz z 200 ludźmi jako wsparcie dla Eske Bille na wypadek, gdyby któryś z radców nie chciał uznać w nim nowego króla. Ich pomoc rzeczywiście przydała się Eske Bille, gdy zaczął on ściągać należne księciu Chrystianowi podatki¹¹⁵.

Tymczasem w Danii nastąpiły wydarzenia, które bezpośrednio wpłynęły na dalsze losy Norwegii. 6 sierpnia 1536 roku, tydzień po kapitulacji miasta, książę Chrystian wkroczył do Kopenhagi. Od tej chwili stał się niepodzielnym władcą Danii i uznawany był królem, choć koronacja miała miejsce dopiero 12 sierpnia 1537 roku. Wojna pochłonęła olbrzymie sumy pieniędzy, wobec czego nowy król

113. List księcia Chrystiana z 16 VI 1536 roku, podają za C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 395.

114. List Olafa Engelbrektssona do Eske Bille z 24 VIII 1536 roku, podają za C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 396.

115. *Norges Rigs Registranter*, op.cit., t. I, s. 49n, list Chrystiana III do Eske Bille z 1 września 1536 roku, Roskilde.

miał ogromne długi. Można było oczywiście nałożyć nowe podatki, ale kraj i tak od wielu lat narażony był na olbrzymie ciężary i zniszczenia wojenne. Chrystian III znalazł inne rozwiązanie, zgodne z jego luteranскими poglądami. Duński kościół miał w swoim posiadaniu trzecią część wszystkich ziem w państwie. Dlatego też 11 sierpnia Chrystian III w porozumieniu ze swoimi wyższymi oficerami podjął decyzję o pozbawieniu biskupów ich władzy i konfiskacie dóbr kościelnych. Tej samej nocy wydano rozkaz uwięzienia duńskiego arcybiskupa i wszystkich biskupów w kraju. Następnego dnia król przekazał swoje postanowienia dotyczące wprowadzenia reformacji w Danii radzie państwa. Postanowienia te musiały być ratyfikowane przez zjazd powszechny, który zwołano na połowę października 1536 roku¹¹⁶. Na zjeździe tym, w Kopenhadze, potwierdzono i zaakceptowano te decyzje. Nie tylko one miały jednak doniosłe znaczenie. Poruszono tam, także sprawę Norwegii. Los tego kraju rozstrzygnął tak zwany „Norgesartikkelen”, czyli artykuł trzeci konstytucji Chrystiana III z października 1536 roku.

„I jako, że państwo norweskie jest teraz tak osłabione zarówno we władzy jak i sile, i mieszkańcy państwa norweskiego nie są w stanie utrzymać pana i króla, i samo państwo jest wciąż związane z duńską koroną na wieczne czasy, i większa część Norweskiej Rady Państwa, a w szczególności arcybiskup Olaf (Engelbretsson), który jest najwyższą osobistością w tym państwie, teraz przez krótki czas po raz drugi z większą częścią Norweskiej Rady Państwa wystąpił przeciw królestwu Danii, łamiąc własne zobowiązania, wobec tego my (Chrystian III) obiecujemy Duńskiej Radzie Państwa i szlachcie, że jeśli taka jest wola Boga Wszechmogącego, norweskie państwo wraz z ziemiami i zamkami, które tam istnieją, (...) , było i będzie podległe duńskiej koronie, tak jak inne kraje; Jutlandia, Fionia, Zelandia czy Skonia, wobec czego nie będzie istnieć samodzielnie jako królestwo, ale będzie częścią królestwa Danii, podległe duńskiej koronie na wieczne czasy”¹¹⁷.

116. *Norges Historie*, op.cit., t. V, s. 432n.

117. *Och efftherthij att Norgis riige nw saa forringet er bode aff magtt och formwae, och Norgis riigis jnbiggere jcke aldene formwae att vnderholde thennom aenn herre och konnyg, och samme riige er dog forbundet att bliffue hoes Danmarkcs krone till ewiig tiidt, och fleste parthenn aff Norgis riigis raadt, besonderligenn erchebiscop Oluff, som nw er thet störste hoffuett ther vdj riiget, nw vdj aenn kortte tiidt er twendne gange mett meste partenn aff Norgis riige raadt falldne*

Tekst artykułu wyraźnie wskazuje, że głównym powodem likwidacji niezależności Norwegii był bunt i zdrada arcybiskupa Engelbrektssona. Oczywiście biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności nie był to powód jedyny. Także i tutaj Chrystian III widział możliwość uzyskania pieniędzy na spłatę swoich długów wojennych. Z likwidacją państwa norweskiego wiązało się bowiem przejęcie tamtejszych dóbr kościelnych, które obejmowały 30–35 % ogółu ziemi w Norwegii. Zwrot „obiecujemy Duńskiej Radzie Państwa i szlachcie” może świadczyć o znaczeniu jakie miała już w tym czasie rada państwa, a co za tym idzie o słabości króla, który przez nią był wybrany. Możliwe jest więc, że artykuł norweski powstał po części w wyniku nacisku ze strony radców duńskich. Wcielenie Norwegii do królestwa duńskiego wiązało się przecież z likwidacją norweskiej rady państwa, co z kolei dawało szlachcie duńskiej możliwość awansu i wzbogacenia kosztem szlachty norweskiej. Wszystkie urzędy miały być odtąd obsadzone przez Duńczyków. Norwescy historycy podają jeszcze jeden powód, dla którego wprowadzono artykuł norweski, mianowicie chodzi tu o Chrystiana II, który wciąż tytułował się królem Norwegii¹¹⁸. Powód ten wydaje się jednak mało prawdopodobny, ze względu na to, iż uwięziony w Sonderborgu król nie miał już w tym czasie żadnego wpływu na politykę ani Danii, ani Norwegii, mimo poparcia ze strony swego szwagra, cesarza Karola V.

Gdy wiadomości o uwięzieniu duńskich biskupów i postanowieniach zjazdu dotarły do Olafa Engelbrektssona, opadły go wątpliwości jaki też będzie los jego, jego kościoła i samego państwa norweskiego. Można się było bowiem spodziewać, że reformacja obejmie także i Norwęgę, co z kolei pociągnie za sobą konfiskaty dóbr kościoła katolickiego. W tej sytuacji w pośpiechu wysłał on Krzysztofa Trondsena do Niderlandów z prośbą o pomoc. Tronsen wrócił już z końcem

frann Danmarcks riige emodt theres egene forplicitellsze, tha haffue vij therefore loffuett och tilsagt Danmarcks riigis raadt och aadell, att thersom gudt aldmegtiste thet saa forsiett haffuer, att vij samme Norgis riige eller nogre ledemode, slotte, lande eller sysszell, som ther hörer, (...), tha skall thet heer effther weere och bliffwe vnder Danmarcks krone, liige som eth aff the andre lande, Jutland, Fyenn, Sielandt, eller Skonae eere, och her effther jcke weere eller hede jugtet kominge riige for seg, menn eth ledemodt aff Danmarcks riige och vnder Danmarcks krone till ewiige tiidt, Norgesartikkelen i kong Christian IIIs Haandfestning, [w:] Norske middelalderdokumenter, op.cit., s. 512.

118. *Vaart Folks Historie*, t. IV, s. 192.

października, lub na początku listopada wraz z czterema statkami, w tym dwoma dużymi okrętami wojennymi. Nie przywiódł ze sobą żadnych żołnierzy, a i same statki stanowiły raczej prywatną pomoc zwolenników arcybiskupa, niż cesarskie wsparcie. Sam fakt przybycia okrętów zaskoczył jednak Eske Bille, który obawiał się, czy nie są to przypadkiem pierwsze oznaki namacalnego zaangażowania Karola V w walki w Norwegii. Dlatego też wysłał swojego zaufanego człowieka Mikela von Brunsberg do Chrystiana III, gdzie miał on przedstawić ostatnie wydarzenia i prosić o wsparcie. Wysłannika Eske Bille uspokoił radca holsztyński Melchior Rantzau, który zapewnił, że nie istnieje na razie żadne realne zagrożenie ze strony cesarza, a arcybiskup nie dostanie więcej okrętów¹¹⁹. Jednak i te, które już przybyły stanowiły znaczne utrudnienie dla Eske Bille. Wystarczyły bowiem, aby uniemożliwić bezpośredni atak na Trondheim i Steinviksholm od strony morza. Dlatego też Eske Bille zdecydował się na inne działania. W końcu lutego 1537 roku wysłał Thorda Roeda z częścią żołnierzy na północ do More i Romsdalen, aby zajęły należne mu lenna Nielsa Lykke. Jako, że dobra te leżały w pobliżu Trondheim, oddziały te miały także niepokoić arcybiskupa¹²⁰. Kolejny bardziej zdecydowany atak przygotowano na kwiecień 1537 roku.

Arcybiskup w międzyczasie nie podburzył ludu do desperackiej walki, jak się można było tego spodziewać. Wręcz przeciwnie, zebrał spokojnie kościelne podatki, opróżnił skarbiec kościelny i załadował to wszystko na pokład okrętu przygotowanego na wypadek swojej natychmiastowej ucieczki. Był to jeden ze statków, które przybyły z Niderlandów, o nazwie „Christoffer”. Swoją twierdzę Steinviksholm powierzył Knutowi Pedersonowi, kanonikowi Torphinowi Olufsenowi i Einarowi Tieldowi, którzy mieli bronić jej z 80-osobową załogą. Podobnie obsadził klasztor Niderholms, leżący w okolicach Trondheim. 1 czerwca 1537 roku ostatecznie opuścił to miasto wraz z Krzysztofem Trondsensem i częścią swoich ludzi. Do Niderlandów dotarł dopiero w początku maja 1537 roku¹²¹.

119. List Mikela von Brunsberg do Eske Bille z 2 II 1537 roku, Lubeka, podaję za C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 396n.

120. H. Koht, op.cit., s. 16.

121. *Diplomatarium Norwegicum*, t. XXII/2, nr 381, s. 462n, Anders Hansson wspomina o tych wydarzeniach w liście do Eske Bille z 22 kwietnia 1537 roku, Varoy.

Ucieczka arcybiskupa zaskoczyła ludzi Eske Bille, pozwoliła im jednak liczyć na to, że opór pozostałych będzie krótki. Teraz, gdy większość okrętów odplynęła, można było rozpocząć atak. Już 30 kwietnia 1537 roku Thord Roed obległ Steinviksholm, a Jens Spliid – klasztor Niderholms. Obaj informowali Eske Bille w liście z 1 maja 1537 roku, że lud w Trondheim i okolicach szybko opowiedział się po stronie nowego króla. Pozostały jednak jeszcze dwa punkty, gdzie wciąż bronili się ludzie arcybiskupa¹²². Szybko też zrozumieli oni, że na posiłki z Niderlandów nie mają co liczyć, a dla oblegających w każdej chwili może przybyć wsparcie z Danii. W końcu rozpoczęto więc negocjacje z Thordem Roedem, które zakończyły się kapitulacją Steinviksholmu 18 maja 1537 roku. W ślady twierdzy poszedł również klasztor Niderholms. Przekazano je w ręce królewskich ludzi na mocy umowy z Thordem Roedem i Jensem Spliidem, którą podpisano 18 maja 1537 roku¹²³.

Gdy w Norwegii rozgrywały się powyższe wydarzenia, w Danii rada państwa zdecydowała o wysłaniu armii, która miała zakończyć działania wojenne na północy. Mieli nią dowodzić Klaus Bille i komisarz królewski Truid Ulfstand. Klaus Bille wymówił się jednak od kolejnej podróży do Trondheim, wobec czego zastąpił go Krzysztof Hvitfeld. Już 25 marca 1537 roku kanclerz królewski Johan Friis pisał z Kopenhagi do Eske Bille, że królewskie okręty wojenne dotrą do północnej Norwegii w ciągu 14 dni¹²⁴. Dwa dni później również sam Chrystian III napisał do zarządcy w Bergenhus. W swym liście zawiadamiał o wysłaniu Truida Ulfstanda i Krzysztofa Hvitfelda wraz z flotą i żołnierzami, do walki z arcybiskupem i jego zwolennikami. Prosił też, by w Bergen dołączyli do nich żołnierze i marynarze Eske Bille¹²⁵. Na dowódcę floty królewskiej wyznaczono Josepha Falstera¹²⁶. Truid Ulfstand wyruszył z armią najpierw do Bergen, jak przewidywały to rozkazy króla,

122. Ibidem, t. XXII/2, nr 386, s. 470n, list Jensa Splida do Eske Bille z 1 maja 1537 roku, okolice klasztoru Nidarholm.

123. Ibidem, t. XXII/2, nr 391, s. 476n. Thord Roed i Jens Spliid pisali o tym do Eske Bille w liście z 18 maja 1537 roku, obóz w okolicach Steinviksholmu.

124. Ibidem, t. XXII/2, nr 366, s. 436n, list Johana Friisa do Eske Bille z 25 marca 1537 roku, Kopenhaga.

125. Ibidem, t. XXII/2, nr 369, s. 440n, list Chrystiana III do Eske Bille z 27 marca 1537 roku, Hølsebro; nr 378, s. 453–457, instrukcje Chrystiana III dla Truida Ulfstanda i Krzysztofa Hvitfelda wydane przed 17 kwietnia 1537 roku.

126. C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 404n.

a stamtąd po krótkim pobycie dalej na północ, do Trondheim. Gdy jednak dotarł już na miejsce, wojna była skończona¹²⁷. Jedyne co mógł zrobić, to razem z Hvitfeldem potwierdzić ugodę z 18 maja 1537 roku. Klasztor Niderholms przejął w zarząd Duńczyk Jens Tjellufsen Bjelke, który poślubił też wkrótce wspomnianą wcześniej Łucję, ukochaną Nielsa Lykke. Twierdzę Steinviksholm przekazano w ręce Krzysztofa Hvitfelda. Sam Truid Ulfstand przebywał w Trondheim nie dłużej niż osiem dni, gdyż już 19 czerwca 1537 roku był w Oslo. Stąd wraz z częścią żołnierzy udał się drogą lądową w kierunku Hamar, gdzie wciąż bronił się biskup Magnus. Po paru dniach i ten punkt oporu przestał istnieć. Uwięzionego biskupa wysłano do Danii, gdzie spędził resztę swych dni w klasztorze Antvorskov. Zaskakująco potoczyły się dalsze losy Hansa Rev, biskupa Oslo. Został on pierwszym superintendentem luterańskim połączonej diecezji Hamar i Oslo. Biskup ze Stavanger po wprowadzeniu reformacji pozostał do końca życia w Bergen¹²⁸.

Eske Bille po długim pobycie w Norwegii mógł w końcu powrócić do Danii, gdzie został jednym z głównych członków rady państwa, a z czasem jej czołową postacią. Ztroszczył się również o człowieka, który w Norwegii oddał mu znaczne usługi. Thord Roed jeszcze w 1537 roku objął w zarząd Bergenhus jako wasal koronny¹²⁹.

Arcybiskup Olaf Engelbrektsson zmarł na wygnaniu 6 lutego 1538 roku w Lierre w Brabancji¹³⁰.

Wydarzenia w Norwegii w okresie przed i w czasie wojny hrabskiej były ściśle związane z walką dwóch stronnictw o charakter związku ustrojowego z Danią. Dążenia niepodległościowe Olafa Engelbrektssona, tak w 1531 roku kiedy poparł Chrystiana II, jak i w 1536/1537 roku kiedy otwarcie stanął przeciwko księciu Chrystianowi, zakończyły się całkowitą klęską. Arcybiskup miał zbyt małe poparcie w norweskiej radzie państwa, a i świadomość narodowa Norwegów była

127. Do Trondheim dotarli dopiero 3 czerwca 1537 roku, *Diplomatarium Norwegicum*, t. XXII/2, op.cit., s. 457.

128. C. Paludan-Müller, *Grevens*, t. II, s. 405n.

129. *Norges Rigs Registranter; t. I*, s. 52, list Chrystiana III do Thorda Roeda oddający mu w zarząd Bergenhus z 13 października 1537 roku, Kopenhaga.

130. *Norges Historie*, op. cit., t. V, s. 436.

w tym czasie zbyt mała, by wystąpienia te miały jakąkolwiek szansę powodzenia. W realizacji tych planów nie pomogło również wprowadzenie w skład norweskiej rady państwa Duńczyków, o co tak usilnie zabiegał Fryderyk I. Sam arcybiskup uważany był przez jednych za bohatera narodowego i patriotę, przez innych zaś potępiany za wykorzystywanie sytuacji w kraju do ochrony własnych interesów. Okoliczności jego postępowania w wielu wypadkach są wciąż niejasne i trudno tu oceniać tę postać bez szczegółowych badań. Był to z pewnością człowiek próbujący walczyć o wyzwolenie swego kraju spod zależności dunskiej, któremu jednak zależało również na utrzymaniu własnej wysokiej pozycji w państwie. Większą szansę w realizacji swoich planów miał Wincent Lunge. Za wielki sukces stronnictwa unijnego można uznać list z 5 maja 1535 roku, w którym część norweskich radców uznała księcia Chrystiana za nowego króla Norwegii. Ostatecznie jednak i oni nie osiągnęli w pełni swoich celów. O ile bowiem Wincent Lunge dążył w ramach unii do równouprawnienia obu państw, jak również do zabezpieczenia wolności państwa norweskiego w konstytucji, o tyle książę Chrystian zdecydował w październiku 1536 roku całkowicie podporządkować Norwegię Danii. W porównaniu z dokumentem z 1450 roku „artykuł norweski” był typowym aktem inkorporacyjnym. O ile bowiem traktat unijny zakładał pewną niezależność Norwegii, choćby pod względem istnienia odrębnej rady państwa, czy współdziałania obu państw w czasie elekcji, to „artykuł norweski” całkowicie ją likwidował. Wbrew pozorom jednak Norwegia nigdy nie była traktowana „tak jak inne kraje: Jutlandia, Zelandia i Skonia”. Zachowała ona swe własne prawa, a symbole norweskie pozostały dalej na herbie i pieczęci państwowej.